

INTRODUKTION TILL
SLÄKTFORSKNING

EN RESA GENOM HISTORIEN
I DINA FÖRFÄDERS FOTSPÅR

ANDRA UTGÅVAN

Skriven av **Daniel Johnsson**

September 2017

FÖRORD

Så du har blivit nyfiken på släktforskning? Härligt! Släktforskning är ett snabbt växande fritidsintresse både i Sverige och i andra länder, mycket tack vare att det blivit så mycket enklare att komma åt informationen digitalt. Att få veta sin egen historia är både givande och spännande, och det roliga är att man själv kan lägga detta pussel av släktens och gångna generationers livsöden.

Vad man släktforskar efter kan skilja sig mellan olika personer. I början trevar sig alla fram på släkträdets alla olika grenar, men med åren är det många som specialiserar sig mer på kanske en viss släktgren, sina adliga anor, eller försöker kartlägga alla ättlingar till någon anfader hittad långt tillbaka i tiden, medan en del fokuserar på soldaterna i slakten som deltog i några av Sveriges många krig förr. Men oavsett vad man forskar efter så är källorna och sättet man forskar på gemensamma för alla.

Min tanke med denna bok är att ge dig en bra start i letandet efter dina anfäder, ge dig kunskap om vilka källor som finns att tillgå, och metoder som kan lösa en del av de mer svåra frågetecknen som dyker upp. Jag har skrivit det utifrån vad jag själv en gång i tiden när jag började skulle vilja ha fått veta, även om det idag finns så mycket mer originalkällor och databaser tillgängliga än vad som fanns då. Så denna bok är helt enkelt en introduktion till släktforskning. I denna omarbetade utgåva 2 så har jag dessutom lagt upp avsnitten i en mer kronologisk ordning när man börjar utgå ifrån sig själv för att ta sig genom århundradena längs tillbaka i sin egen och Sveriges historia. Jag kan lova att du verkligen har en spännande resa framför dig!

Dokumentet är skapat för att du enkelt ska kunna printa ut det när du vill läsa det. Men samtidigt finns det en fördel att läsa det i PDF-format, då det finns ett stort antal klickbara länkar som tar dig till internetsidor relaterade till släktforskning.

Denna bok **Introduktion till släktforskning** är fri att kopiera och dela med sig av, både delar av den eller boken i sin helhet.

Daniel Johnsson

Vimmerby den 7 september 2017

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Introduktion

Att börja släktforska	6
Ett intresse vaknar...	6
Dina första steg	6
Var finns uppgifterna?	7
Hur ska jag dokumentera min släktforskning?	7
Hur långt tillbaka i tiden kan man komma?	7
Ett intresse vaknar och blir kanske till livslångt nöje	8

Del I – Släktforskningens grunder

Nutidens folkbokföring	10
Sveriges folkbokföring 1991 till idag	10
Skatteverkets personbild	10
Bouppteckningar från och med 1 juli 2001	11
Adresshistorik	11
Äktenskapsregistret	11
Andra källor till aktuell information	12
Kyrkans folkbokföring	13
Sveriges folkbokföring 1686-1991	13
Husförhörslängden	13
Församlingsboken	14
Rotar och kvarter	14
Dräng och piga	16
Mantal	16
När en person försvinner	17
Alla på landet var inte bönder	18
Borgarna i städerna	20
In- och utflyttningslängder	22
Att resa och flytta förr i tiden	22
Kyrkans ministerialböcker	24
Födelse- och dopbok	24
<i>Efternamn – Patronymikon</i>	24
<i>Olika namn på samma person</i>	25
<i>Vem är rätt person?</i>	26
<i>Var är personen född?</i>	26
<i>Fader okänd</i>	27
<i>Moder okänd</i>	28
Död- och begravningsbok	29
<i>Att få begravas på kyrkogården</i>	31
Lysnings- och vigselbok	32
<i>Vem fick gifta sig?</i>	33
Konfirmationsbok	34

Del II – Källor och arkiv

Värdefulla källor	36
Bouppteckningen	36
<i>Pengars värde förr</i>	37
Personakten 1947–1991	38
Statistiska centralbyråns SCB-utdrag	38
Studentmatriklar	39
Mantalslängder 1642-1820	40
Domböcker	41
Svenska adelns ättartavlor	42
Präster och herdaminnen	43
Digitaliserade dagstidningar	44
Arkiv för släktforskare	
Sveriges Riksarkiv	46
<i>Lands- och stadsarkiven</i>	46
<i>Krigsarkivet</i>	46
<i>NAD – Nationell ArkivDatabas</i>	47
Kommunarkiv	48
<i>Betygsböcker från kommunens skolor</i>	48
<i>Adoptionshandlingar i socialnämnden</i>	48
Landstingsarkiv	49
<i>Patientjournaler</i>	49
<i>Förlossningsjournaler</i>	49
Soldater	50
<i>Militärens stamkort</i>	50
<i>Livet som indelt soldat (knekt)</i>	53
Databaser & register	54
Sveriges befolkning	54
Sveriges dödbok 1901–2013	54
Begravda i Sverige 2	54
Kyrkogårdar i Sverige	55
Sverige, namnindexerade födelseuppgifter 1865–1943	55
Sverige, vigseluppgifter 1860-1943	55
Sverige, urval av uppgifter om avlidna, 1840-1942	56
Befolkningen i Sverige 1880–1920	56
Svenskar i USA 1940	56
Regionala databaser	56
Kriminella släktingar	57
Slottshäktenas fånglistor 1750-1825	57
Cellfängelsernas kyrkoböcker	58
Fotografier på frisläppta fångar	58
Fotografier på kriminella i Stockholm	58
Lösaktiga och prostituerade kvinnor	58

Del III – Teori & historia

Terminologi	60
Terminologi inom släktforskningen	60
Källor och källkritik	62
Vikten av att ange källa	62
Källreferens till kyrkböcker	62
Andra typer av källreferenser	63
Andrahandskällor och tillfälliga källreferenser	63
Var alltid källkritisk!	63
Fabricerade släkträd	64
Äldre handstilar	66
Att lära sig tyda stilen	68

Avslutning

Nästa steg...	69
När du vill lära dig mer om släktforskning	69
Glöm inte att säkerhetskopiera!	69
Appendix	
Ordlista för släktforskare	70
Intressanta länkar	71
Släkträd (mall)	72

ATT BÖRJA SLÄKTFORSKA

Ett intresse vaknar...

Att du har börjat läsa min introduktion innebär att du redan har blivit nyfiken på släktforskning, och kanske kommer det bli ett framtida fritidsintresse för dig. Att börja släktforska är inte svårt, grunderna lär man sig ganska snart, men det roliga är att man hela tiden lär sig nya saker, och framför allt hittar nya uppgifter om sin egen släkts historia.

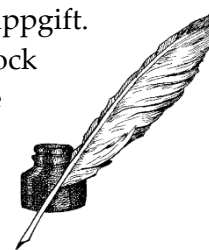
Om du frågar några släktforskare varför de en gång i tiden började forska, så kommer du få många olika svar. Kanske visste man ingenting om sin farfar, man hade hört någon släktskröna som man undrade om den var sann, eller så kanske man hade hittat några gamla familjefoton eller morbrors gamla pärm med släktforskning sammanställd för länge sedan.

På senare år kan man också ha inspirerats av tv-program som *Vem tror du att du är* eller *Allt för Sverige*. Dessutom smyger det sig in reklam från bland annat Ancestry som utlovar en komplett släkthistoria genom att bara ta ett abonnemang. Orsakerna till att man börjar varierar med andra ord, men alla står inför samma utmaning – hur börjar man släktforska?

Dina första steg

Rusa inte iväg och beställ abonnemang och annat det allra första du gör, utan läs i lugn och ro igenom denna introduktion först, och ge dig tid att få de allra mest grundläggande kunskaperna först. Det kommer du tjäna på framöver, och jag lovar, att när du kommer igång på allvar och forskar, så kommer du snabbt att ta dig ganska långt tillbaka i tiden på kort tid, så det finns ingen anledning till stress.

Så innan vi börjar kika i kyrkböcker och olika databaser, så har du en första uppgift. Börja helt enkelt med att fundera på vad du redan vet. Ta ett vanligt kollegieblock och börja anteckna de uppgifter du känner till om dina föräldrar och din närmaste släkt. På sista sidan i boken finns ett släkträd som du kan skriva ut och ha som grund till ditt första släkträd om du inte vill rita ett eget.

Fortsätt sedan med att prata med dina närmaste, be dem berätta vad de i sin tur vet. Var inte orolig om det finns uppgifter som saknas i närtid eller att de inte riktigt minns, datum och platser går alltid att komplettera med vid senare tillfälle. Det som är viktigt att anteckna vid dessa samtal är istället det som inte framgår i kyrkböckerna, själva livshistorierna. Att mormor hade drömmar om att åka till Amerika, eller hur livet var för din farfars bror Karl när han var liten. Troligen kommer du i framtiden vilja skapa en släktbok, och det är då du verkligen kommer uppskatta att du tog dig tid att anteckna historierna.

Passa också på att fråga efter fotografier, dagböcker och gamla brev. Fotografera eller scanna av dessa, och var noga med att anteckna vem som är på fotografierna, eller vem som har skrivit dagboken eller brevet.

Var finns uppgifterna?

Från 1600-talet och framåt var det kyrkan som ansvarade för Sveriges folkbokföring. Prästerna i städerna och ute i socknarna antecknade vem som föddes, dog, deltog i husförhör och annat. Dessa böcker har sedan överlämnats för bevaring till landsarkiven. Du har som privatperson möjlighet att besöka ditt landsarkiv och forska i det källmaterial som finns i deras arkiv.

Men kyrkböckerna finns även till stor del digitaliserade (avfotograferade) och tillgängliga via tre olika aktörer, Arkiv Digital, SVAR och Ancestry. Till dig som ny släktforskare är min starka rekommendation att välja Arkiv Digital, då deras bildbibliotek är helt i färg med god skärpa, medan SVAR och Ancestry har sitt bildarkiv i gråskala respektive svartvitt, vilket gör det svårare att läsa och därigenom lättare att missa detaljer eller komma in på fel spår. Ancestry bör du endast använda de tillfällen du vill följa upp personer som utvandrat till exempelvis Amerika.

Arkiv Digital	http://www.arkivdigital.se/
Riksarkivet (SVAR)	http://riksarkivet.se/
Ancestry	http://www.ancestry.se/

Sommaren 1991 tog Skatteverket över Sveriges folkbokföring, och för uppgifter från och med den 1 juli 1991 och framåt är det med andra ord Skatteverket du kommer att få vända dig till.

Hur ska jag dokumentera min släktforskning?

Från början kan du anteckna i ditt kollegieblock, men ganska snart kommer du inse att det blir väldigt mycket uppgifter att hålla reda på. De allra flesta väljer då att skaffa ett så kallat släktforskningsprogram som är ett databasprogram som du installerar på din egen dator. Det finns många olika program att välja på, och allra bäst är att ladda ner några av de vanligaste och testa själv innan du köper en programlicens. Mitt råd är dock att välja ett av de svenskutvecklade släktforskningsprogrammen, *MinSläkt*, *Genney* eller *DisGen* om du använder pc. Har du Mac fungerar bara Genney, men kika då även på *Reunion* (amerikanskt) och *Mac Family Tree* (tyskt) som kan vara bra alternativ.

Själv har jag valt att inte använda ett släktforskningsprogram, utan använder istället Word för att dokumentera. Det är också vanligt att använda ett släktforskningsprogram för att dokumentera relationer och skapa släkträd, medan man väljer att skriva in livshistorierna i Word.

Efter en tid kommer du kanske vilja dela med dig av ditt resultat till din familj och närmaste släkt, och det bästa sättet att göra det på är genom en släktbok. Så ha gärna i åtanke att all information du samlar ihop en gång framöver kanske ska presenteras i tryckt bokform.

Hur långt tillbaka i tiden kan man komma?

När man berättar för andra (som inte är släktforskare) att man håller på med släktforskning så kommer alltid frågan, "Hur långt tillbaka i tiden har du kommit?". Personligen är inte min motivering att komma så långt tillbaka i tiden som möjligt, utan att istället försöka skapa så detaljerade biografier om varje släkting som jag kan. Men det är förstås bra som släktforskare att känna till hur långt tillbaka man faktiskt kan komma.

Den vanligaste källan är kyrkböckerna. Husförhörslängder förekommer i enstaka socknar i slutet på 1600-talet, men blir vanliga på bred front först under mitten av 1700-talet. Födelse-, vigsel- och dödböcker brukar finnas från slutet av 1600-talet och framåt generellt sett, även om det

förekommer böcker från 1620-talet framför allt i Västmanland och Dalarna. Sveriges allra äldsta kyrkobok är dödboken i Helga Trefaldighets församling som börjar år 1608.

Så vanligt är med andra ord att kunna ta sig ner till de sista decennierna på 1600-talet med hjälp av kyrkböcker. Därefter kan man med mantalslängder och domböcker ta sig ner till början av 1600-talet. Ytterligare några årtionden kan vara möjliga med hjälp av jordeböckerna i vilken alla bondgårdar och deras ägare bokfördes med början på 1530-talet, men sen tar det slut. Under 1500- och delvis 1600-talet kan det bli mycket antaganden när man påvisar släktförhållanden.

Stöter du på adel i din släkt sån kan du ofta ta dig långt ner i medeltiden, och adelsätterna finns väl dokumenterade i bokform. Från adel är det också många som kommer in på kungliga anor, och då kommer man ytterligare några hundra år tillbaka i tiden. Det är bland annat många i Sverige idag som är ättlingar (släkt med) till Karl den Store som dog 814, och genom honom kan man komma ännu några hundra år tillbaka i tiden, men sen blir källorna mer osäkra.

På internet finns det ena fantasifulla släkträd efter det andra, en del går så långt tillbaka som till guden Oden – Gaut of Asgard, född i april 215 och kung i Sverige, eller varför inte Adam och Eva från Edens trädgård – de första människorna enligt sagoboken bibeln. Får man tro fantasifulla personer som Dan Brown (författare till böckerna om Robert Langdon) så har Vatikanen dessutom ett detaljerat släkträd med alla ättlingar till Jesus Kristus fram till idag.

Ett intresse vaknar... och blir kanske till livslångt nöje

Att släktforska är så mycket mer än att bara skapa sitt släkträd och samla på namn och datum. När du blir allt mer insatt kommer du att kunna klä ditt släkträd med mer fakta om varje person, hitta både spännande och ibland tragiska livsöden.

Du kommer också att lära dig mycket om Sveriges historia, vilka livsvillkor och förutsättningar dina anor hade, ny kunskap utifrån dina egna förfäders öden.

**”Att släktforska innebär
en resa genom tiden
tillsammans med sina förfäder”**

Men släktforskning skapar även nyfikenhet på att besöka de platser där förfäderna en gång bodde, troligen finns flera av gårdarna och torpen kvar där de levde, och även om bara platsen finns kvar kan det vara en märklig känsla att exempelvis gå runt där ens farfar lekte som liten gosse.

Allra roligast är kanske att få träffa avlägsna släktingar som man tidigare inte ens känt till. Även om ens farmor är död sedan länge, kanske man får kontakt med ett kusinbarn till henne, som kan berätta en hel del om din farmor när hon var yngre och få ta del av fotografier som du tidigare inte känt till.

Men nu är det hög tid att börja lära oss släktforska, så gå raskt till nästa avsnitt!

DEL I

SLÄKTFORSKNINGENS GRUNDER

I den första delen av denna bok tar jag upp de mest grundläggande källorna som du kommer använda dig av när du börjar släktforska. Dels vad det finns för information att tillgå hos Skatteverket som idag ansvarar för Sveriges folkbokföring, men även husförhörslängden som prästen förde över församlingens medlemmar, och Kyrkans ministerialböcker, födelse-, vigsel- och dödboken. Det är med dessa källor som du kommer bygga stommen till ditt släkträd.

"Att släktforska utan grundläggande kunskaper är som att hoppa fallskärm utan fallskärm - man kraschlandar direkt."

Markus Gunshaga (f. 1986)
svensk genealog

NUTIDENS FOLKBOKFÖRING

Sveriges folkbokföring 1991 till idag

Den 1 juli 1991 tog Skatteverket över Sveriges folkbokföring av svenska kyrkan, ett uppdrag som kyrkan haft sedan Karl XI:s kyrkolag 1686. Så mycket av de uppgifter som är intressanta för oss släktforskare för de senaste 25 åren finns i Skatteverkets olika databaser och register.

Att vara folkbokförd innebär att du har ett svenskt personnummer och att du är registrerad som bosatt på en fastighet eller adress i Sverige. Kommer man från utlandet så kan man också bli folkbokförd om man planerar att bo här mer än ett år. För invandring gäller att man först har fått uppehållstillstånd innan man kan bli folkbokförd.

Som tur är så är de flesta av dessa uppgifter som vi får ta del av. För att kontakta Skatteverket så kan man ringa till följande telefonnummer: **0771 – 567 567**.

När du får frågan vad ditt ärende är så säg folkbokföring och du blir då kopplad till rätt person. Var beredd på att det tidvis kan vara lång telefonkö. Däremot så har jag alltid blivit väldigt trevlig bemött av de personer som har besvarat mina frågor. Man kan även maila sina frågor, vilket du gör till denna adress: servicejouren@skatteverket.se. Observera att det kan ta några dagar innan du får svar på dina frågor då du mailar. Men vad kan man då få tag på för information från Skatteverket?

Skatteverkets personbild

Personbilden är vad vi släktforskare kallar utdrag ur Skatteverkets databaser som ger den mest grundläggande informationen om en person så som:

- Personens fullständiga namn samt personnummer och födelseort
- Bostadsadress, var personen är folkbokförd
- Medborgarskap samt civilstånd (exempelvis när en person gift sig)
- Föräldrarnas namn och hela personnummer
- Barnens namn och hela personnummer
- Om man utvandrat, till vilket land och angiven adress (adress kan vara inaktuell)
- När personen dog (om den är avliden) och begravningsort

Det kan finnas tillfällen då uppgifter i personbilden är sekretessbelagda, till exempelvis om det står om adoption eller könsbyte. Tänk också på att det endast är de personer som levde den 1 juli 1991 eller senare som finns med i Skatteverkets databaser. Skatteverket har även den regeln att de, till skillnad från bouppteckningar inte mailar personbilden, utan skickar den med vanlig post. Det kan även förekomma en del förkortningar på personbilden som är bra att känna till:

Typ av relation: M = make/maka, P = partner, BM = biologisk mor, BF = biologisk far, F = förälder, B = barn, BA = bortadopterat barn, AB = adoptivbarn, AM = adoptivmor, AF = adoptivfar, AP = annan person, V = vårdnadshavare.

Typ av folkbokföring: FB = folkbokförd, UV = utvandrad, D = avliden, UA = utvandrad avliden, OB = försvunnen, OA = försvunnen avliden, AA = administrativ ändring gatuadress, AF = administrativ ändring fastighet, AFB = Aldrig folkbokförd.

Civilstånd: OG = ogift, G = gift, Ä = änka/änkling, S = skild, RP = registrerad partner, SP = skild partner, EP = efterlevande partner.

Bouppteckningar från och med 1 juli 2001

Tack vare Skatteverkets nya tjänst har det aldrig varit enklare än nu och få tag på bouppteckningar upprättade från och med den 1 juli 2001 och framåt. Klicka in dig på följande länk (eller googla på *bouppteckning skatteverket*): [Beställ kopia på bouppteckning](#)

Beställ bouppteckning

** Obligatoriska uppgifter*

Personnummer*

Skicka till e-postadress*

Jag godkänner att min e-postadress lagras tillfälligt

[Skicka beställning](#)

Skriv in personnumret på den person som du vill ha bouppteckningen efter, och även den epost-adress som du vill ha bouppteckningen skickad till. Glöm inte att bocka i att du godkänner att epost-adressen tillfälligt lagras. Klicka sedan på knappen Skicka beställning, och efter några få minuter har du den som PDF i din epost.

Adresshistorik

Hos Skatteverket finns också ett register med adresshistorik som innehåller de adresser en person har bott på sedan 1 juli 1991. Det kan även förekomma noteringar om en person har bott på en viss adress sedan exempelvis 1988 och då är den uppgiften inskriven vid övertagandet av pastorsexpeditionernas register.

Äktenskapsregistret

Bland Skatteverkets olika dataregister finns även det så kallade äktenskapsregistret. I det finns det information från 1921 och fram till idag om äktenskap både för äkta makar och registrerade partners. Här kan du finna uppgifter så som datum för skilsmässa, bodelningar, äktenskapsförord, gåvor mellan makar, ogiltiga vigslar med mera. Varje år förs det in omkring 40 000 uppgifter i registret, och 21 000 av dem är skilsmässor. Det är dock inte alla ingångna äktenskap som registreras i äktenskapsregistret, så får du inte någon träff där så kan det ändå ha skett en vigsel.

Detta register fördes tidigare av Statistiska centralbyrån och inleddes då det antogs en ny giftermålsbalk 1921. Den 1 oktober 2011 togs registret över av Skatteverket och det är allmän handling. För att begära ut uppgifter från registret ringer du: **010 – 574 93 00**

För att det ska vara enkelt att hitta rätt person vill Skatteverket att du anger namn, personnummer och efternamn som ogift (om du söker en kvinna) om personen är född 1955 eller tidigare. För personer efter 1955 behövs bara fullständigt personnummer anges. Är du däremot bara ute efter vigseldatum och information om make/maka, då är det vanliga folkbokföringen du vänder dig till.

Andra källor till aktuell information

En av de vanligaste funderingarna när man hittar en ny släkting är om denne fortfarande lever eller har avlidit. Självklart är det en sån fråga som Skatteverket kan svara på, men det finns andra alternativ som man kan börja med först.

På siden www.birthday.se kan man söka efter nu levande personer. Källan till deras register är från olika myndigheter, främst då Skatteverket. På birthday finns alla personer med som är äldre än 15 år, som inte har skyddad identitet eller förstås har flyttat utomlands. Registret uppdateras dagligen, och förändringar så som ny adress brukar slå igenom efter några dagar. När en person avlider tar det mellan några få dagar upp till några veckor innan den försvinner från Birthday.

Går man in under avancerad sökning kan man förutom namn, telefonnummer och adress även söka på födelsedatum, kön och civilstånd. Om du är osäker på födelsedatum kan du dessutom söka på en viss ålder, du vet att personen bör vara runt 50 år, sök då förslagsvis på personer mellan 48-52 år.

Det finns flera andra, snarlika sidor, så som Ratsit.se och Upplysning.se. Gemensamt för alla tre är att du måste bli medlem för att fullt ut kunna använda dra nytta av informationen, men det är än så länge gratis att bli medlem.

Hittar du inte personen på Birthday, så finns det en databas över avlidna personer för åren 1901-2013 som jag starkt kan rekommendera. Läs mer om den under avsnitt Databaser och register. Skulle man fortfarande inte hitta personen i fråga, så blir tredje steget att ringa skatteverket – under förutsättning att personen levde den 1 juli 1991 då Skatteverket tog över folkbokföringen.

Facebook är också ett utmärkt verktyg att söka nu levande släktingar. I juni månad 2017 fanns det mer än 2 miljarder personer som var aktiva på Facebook. Tänk på att du inte bara kan söka på namn i sökrutan, utan kombinera gärna med ortsnamnet där personen bor (om du känner till det) för att få ett bättre sökresultat.

KYRKANS FOLKBOKFÖRING

Sveriges folkbokföring 1686–1991

Det var Sveriges kung Karl XI som drev igenom den kyrkolag 1686 som innebar att kyrkan hade ansvar för att föra en riksomfattande folkbokföring. I denna kyrkolag kan man läsa; "Presterna skola hålla wisse längder på alle sine åhörare, Huus ifrån Huus, Gård ifrån Gård, och weta besked, om theras framsteg och kunnskap uti theras Christendoms stycken."

Att föra längd över Sveriges befolkning har gjorts tidigare men då var det ur ett ekonomiskt perspektiv – hur mycket varje person skulle betala i skatt. I dessa så kallade mantalslängder och jordeböcker är bara de personer som var belagda med skatt namngivna. Därför saknas exempelvis hustruns och barnens namn. Husförhörslängden skrev ur ett helt annat perspektiv. Här skulle man istället dokumentera varje persons kunskaper inom kristendom och läskunnighet. Det var viktigt att församlingens medlemmar kunde läsa, annars kunde de ju inte läsa bibeln och bli goda kristna. I en del församlingar skrevs barnen först in vid sex års ålder då de började lära sig att läsa, men oftast antecknades de redan vid födseln. 1726 kom konventikelplakatet som huvudsakligen var en åtgärd mot privata bönemöten i hemmen hållna av fireligiösa rörelser. Men samtidigt lagstadgades husförhören – att prästerna en gång per år skulle förhöra sina församlingsmedlemmar.

Vid husförhöret skulle alla vara närvarande, det var straffbart att utebli. Man kunde exempelvis dömas att sitta i straffstocken utanför kyrkan om man valde att göra något annat dagen det var husförhör. 1765 infördes en skala som talade om vilket straff man skulle få. Här gjordes skillnad på om man bodde på landet eller i staden, om man tillhörde husbondens familj, eller om du var tjänstehjon. Straffet var nu böter eller att sitta i stocken. Barn som var frånvarande skulle först få en varning och om inte det hjälpte så blev det aga. Straffet att dömas till att sitta i straffstocken togs bort 1841, medan bötesstraff och aga fanns kvar fram till 1888 då lagen gjordes om och det inte längre var straffbart att utebli från förhöret.

Husförhörslängden

Det var alltså prästens uppgift att föra längd (bok) över husförhören, och dessa är som regel indelade efter rote, by och gårdsvis på landet (landsförsamlingarna) och kvarter och tomt/gårdsvi i städerna (stadsförsamlingarna). Fanns det små torp och backstugor på bondgårdens eller bondbyns ägor angavs dessa på de följande sidorna efter bondgårdens hushåll. I större församlingar krävdes flera böcker för samma tidsperiod för att få plats med alla anteckningar.

Husförhörslängden är primärkälla för vilken gård/fastighet som personen bodde på samt personens kristendoms kunskap och läskunnighet. Andra uppgifter så som namn, födelse, vigsel och dödsdatum är sekundära uppgifter (som kan vara fel, framför allt födelsedatum och födelseort) och bör kontrolleras mot respektive Ministerialbok.

I många husförhörslängder finns även register över personer "på socknen" och "obefintliga", oftast finns dessa register sist i boken. På socknen var de personer som var skrivna i församlingen men inte hade någon egen bostad. Obefintlig blev man när man flyttat från församlingen men inte tagit ut något flyttintyg, och då visste ofta inte prästen vart personen tagit vägen.

Som regel finns det ett register över alla torp och gårdar längst fram i boken med sidhänvisningar. Då går det snabbt att hitta rätt. Ibland står det i anteckningar GB 94, vilket betyder Gamla

Boken, sida 94, alltså föregående husförhörslängd. På motsvarande sätt betyder NB Nya Boken (nästkommande husförhörslängd). Ibland saknas register och hänvisningar helt och hållet, då är det inget annat än att börja bläddra igenom hela boken.

Kyrkoarkivet är indelat i olika volymserier, de vanligaste är följande:

A I	Husförhörslängd (fram till ca 1895)	F	Död- och begravningsbok
A II	Församlingsbok (ca 1895 fram till 1991)	G	Andra längder, ex. strafflängd
B	In- och utflyttningsbok	H	Bilagor
C	Födelse- och dopbok	I	Skrivelser från kung/myndighet
D	Konfirmations- och kommunionbok	K	Protokoll från ex. sockenstämma
E	Lysning- och vigselbok	L	Räkenskaper för kyrka, skola etc.

Församlingsboken

Folkskolan infördes 1842 i Sverige. Även om det i många små socknar ute på landet skulle dröja många år innan det fanns skolhus med regelbunden undervisning så tog folkskolan över rollen som undervisare i både läsning och religionskunskap. Husförhören hade spelat ut sin roll, och 1888 upphörde tvånget att delta i husförhör. Husförhören fortsatte dock att hållas fram till 1900-talets början, och i vissa enstaka församlingar fortsatte man att hålla husförhör som en trevlig och gemytlig tradition långt in på 1900-talet.

Den 6 augusti 1894 kom en kunglig förordning som ersatte husförhörslängden med församlingsboken. Församlingsboken såg i mångt och mycket likadan ut som husförhörslängden och den fördes ända fram till den 30 juni 1991. I församlingsboken fanns det fortfarande förtryckta kolumner för kristendomskunskap, om man begått nattvard och bevistat husförhör, även om den sista kolumnen sällan är ifylld i de nyare böckerna. En ny kolumn som tillkom var däremot kolumn nr 2, i vilken man skulle fylla i yrke och lyte. Med lyte menades om personen hade någon form av sinnessjukdom eller om personen var blind, döv eller hade fallandesot (det vi idag kallar epilepsi). De sista årtiondena innan skatteverket tog över folkbokföringen fanns det vissa församlingar som använde maskinskrivna lösblad istället för inbundna böcker.

Rotar och kvarter

Den allra innersta samhörigheten var förr som nu familjen. Nästa gemenskap var hushållet, i vilket familjen och tjänstefolket ingick. Gårdarna delades sedan in efter rote, som fyllde flera syften. Det kunde vara att roten skulle stå för kostnaden att utrusta och försörja en rotesoldat, det vill säga en knekt (fotsoldat). Men rotarna kunde även vara husförhörsrotar eller fattigvårdsrotar. Roten var ett sätt att skapa smågrupper i socknen och fördela utgifterna rättvist.

Socken (församlingen) i sin tur, var nästa gemenskap. Varje socken hade sin egen kyrka och begravningsplats. Socken styrdes av sockenstämman. Flera socknar tillsammans bildade härader. Det var i häradstinget man fick utstå rannsaking (förhör) om man blivit anklagad för något brott. Även städerna hörde till häradet, men var du borgare (bodde i en stad) så var det istället inför rådhusrätten som du fick stå vid begånget brott. Städerna delades ofta upp i kvarter istället för rotar.

Slutligen fanns slottslänen (kallades även fögderi), som var stora geografiska områden i Sverige som skulle bidra till underhållet av en borg. Slottsfogden var utsedd av kungen, och var den man som såg till att allmogen – bönderna – betalade sin skatt, mantalspenningen.

Familjen i Bäckfall, Lönneberga

Det är nu dags att kika in i en husförhörslängd. Bilden nedanför är från Lönneberga församling i Småland, och är för åren 1888–1897. Allra högs upp på sidan ser vi vart familjen bodde, i detta fall Bäckfall. Därefter följer fadern, modern och barnen i kronologisk ordning. Hade det funnits någon piga eller dräng på gården hade dessa stått längre ner på sidan. Här ser vi var och när varje person är född, att Lars och Matilda gifte sig 30/6 1877.

4. Bäckfall i MH. Skatte.

	Personernas namn, stånd, embete, yrke och näringsfång, (backstuga-, inhyses- och fattighjon), nationalitet (om främmande), lyten (svagsinta, blinda, döfstumma).	Födelse-		Äktenskap		Hitflyttad		Inflyttningsaktens nummer.	Död.	Innanläsning.	Kristendoms-kunskap.
		År.	Mån. och dag.	Ort. (Socken i Län, Stad).	Gift.	Enkl. eller Enka.	från (Socken i Län, Stad eller pagina i Husförhörsboken).				
1.	<i>1/4 eger, Bae Johan Skusfor i Rindö.</i> Lars Wilhelm Petersson	44	8/7	Lönneberga	77				9/6/96		a ab
2.	Matilda Josefina Karlsdotter	60	30/8	do	30/6						a ab
3.	D. Hanna Elisabeth	77	19/11	do							b b
4.	D. Wilhelma Irene Amalia	80	10/5	do							b b
5.	D. Hilma Cecilia	83	31/7	do							
6.	D. Judith Anna Josefine	92	29/9	do							
7.											

Källa: Lönneberga (F, H) AI:19 (1888–1897) Bild 19 / sid 4 (AID: v21017.b19.s4)

Som du ser är fadern överstruken, och orsaken ser vi lite längre ut till höger, han avled nämligen den 14 juni 1896. En person kan även bli struken i husförhörslängden om den har flyttat. Flyttade personen eller familjen inom församlingen så står som regel en sidhänvisning. Ibland använde prästerna förkortningen **p** eller **pag** vilket är pagina, det latinska ordet för sida.

Om en person flyttade från församlingen så kan man använda sig av utflyttningslängden i aktuell socken, och inflyttningslängden i den församling som personen flyttade till för att lätt hitta var han/hon tog vägen. In- och utflyttningslängderna skrevs årsvis och i kronologisk ordning. Saknas inflyttningslängd så finns inga större genvägar utan då får man söka igenom boken tills man hittar personen i fråga.

Exempel på en tidig flyttlängdsanteckning, denna från Lönneberga socken år 1732:

1732. Flötta Nils Wibom, med sin hustru Ingeborg
Nilsdotter: Item Olof Eriksson med sin
hustru Karin Pehrsdotter, bägge ifrån Södra Wi Sockn,
til Bockafall.

Lönneberga CI:1 (1688-1730) Bild 154 / sid 303 (AID: v35354.b154.s303)

”Flötta Nils Wibom, med sin hustru Ingeborg Nilsdotter: Item Olof Eriksson med sin hustru Karin Pehrsdotter, bägge ifrån Södra Wi Sockn, til Bockafall”.

För att spåra familjen bakåt i tiden så får vi kika i föregående husförhörslängd, den för perioden 1874–1882. Här kan vi se att det fanns en son, Karl född den 18/5 1886 som dog som liten, bara drygt ett år gammal. Det är viktigt att alltid följa en familj eller person i så många husförhörslängder och församlingsböcker som finns att tillgå för att inte missa något och för att få en så komplett bild av deras levnadshistoria som möjligt. Genom att vara noggrann och kika i alla böcker så minimerar man även risken för att komma in på felaktiga anor.

Bäckfall ½ MU Skatte.

	Personernas namn, stånd, embete, yrke och näringsfång, (backstugu-, inhyses- och fattighjon), nationalitet (om främmande), lyten (svagsinta, blinda, döfstumma).	Födelse-			Äktenskap.		Koppor.	Hitflyttad		Inflyttningstestens nummer.	Död.
		År.	Mån. och dag.	Ort, (Socken i Län, Stad).	Gift.	Enkl. eller Enka.		från (Socken i Län, Stad, eller pagina i Husförhörsboken).	År, månad och dag.		
1.	<i>Lars Wilhelm Petersen</i>	1844	8/7	<i>Lönneberga</i>			v.	<i>pag. 151</i>	1877		
2.	<i>Kustr. Matilda Josefina Hasledotter</i>	1860	30/8	<i>Id. Id.</i>		<i>30/6</i>	v.	<i>pag. 150.</i>	1877		
3.	<i>Hanna Wisabet</i>	1877	19/11	<i>Id. Id.</i>			v.				
4.	<i>Wilhelma Irene Amalia</i>	1880	10/8	<i>Id. Id.</i>			v.				
5.	<i>Hilma Cecilia</i>	1883	3/7	<i>Id. Id.</i>			v.				
6.	<i>Karl Erik Wilhelm</i>	1886	18/5								<i>87²³/₆</i>

Källa: Lönneberga (F, H) AI:18 (1882–1888) Bild 19 / sid 4 (AID: v21016.b19.s4)

Vi ser även att Lars och Matilda flyttade in till Bäckfall 1877, och på vilka sidor i husförhörslängden som man kan hitta dem på innan dess.

Dräng och piga

I husförhörslängderna stöter du på många olika titlar, två av de vanligaste är **dräng** och **piga**, vilket kanske för tankarna till Alfred och Lina i Katthult, två personer i tjänst hos bonden. Men **dräng** kunde även betyda yngling, ung man och till och med ogift hemmason. På motsvarande sätt kunde **piga** även betyda ung ogift kvinna eller ogift hemmadotter.

Mantal

Ganska ofta kan man se exempelvis 1/2 mantal, eller 1/8 mantal skrivet vid gårdens namn. Mantal (förkortat mtl) var ett mått på hur mycket gårdens åkrar, ängar, fiskevatten och skog gav. Man kan därför inte direkt översätta mantalsstorleken till någon specifik storlek på gårdens areal.

På 1600-talet motsvarade 1 mantal lika mycket avkastning som kunde försörja en familj. Då jordbruket moderniserades fick man också ut mer av jorden, och på 1800-talet är det vanligt med 1/8, 1/16, 1/32, eller till och med 1/64. Både 1/4 och 1/8 kunde nu gott och väl försörja en familj. På 1800-talet var en gård på 1 mantal en stor och rik gård. Mantalet ger med andra ord en anvisning om vilka möjligheter familjen hade att försörja sig.

När en person försvinner

Du kommer ganska snart när du släktforskar dyka på fall där en person försvinner ur husförhörslängden utan minsta anteckning om vart den tog vägen. På 1800-talet var prästerna som regel noggranna med att antecka vart en person flyttade, men när man kommer in på 1700-talets böcker blir flyttanteckningarna glesa, för att i många församlingar saknas helt. Men hur gör man då för att hitta en person som försvunnit?

1. Börja med att läsa igenom dödboken och flyttlängden (om sådan finns) för den närmaste tiden från det att personen försvann.
2. Sök igenom hela den aktuella husförhörslängden och även nästkommande volym. Det är inte ovanligt att personen dyker upp på en annan gård i samma socken, i samma eller efterföljande husförhörslängd. För prästen var det en självklarhet vart personen flyttade inom socknen och ansåg troligen inte att en anteckning behövdes. Hur skulle han kunna veta att så många skulle sitta och läsa det han i ensamhet skrev för så länge sedan?
3. Är det under 1800-talets senare del eller början på 1900-talet, sök i någon av databaserna för Sveriges befolkning, och spåra sedan personen bakåt i böckerna för att fylla igen luckan.
4. Äldre personer kan flytta hem till ett av sina barn i en annan socken, följ därför barnen om du inte redan gjort det när föräldrarna försvinner.
5. Läs bouppteckningen, i den anges alltid var respektive barn bodde om det inte var bosatt i samma socken som föräldern bouppteckningen var upprättad för.
6. Ingen sökträff än så länge? Då är det dags att börja söka i flyttlängder och husförhörslängder i närliggande socknar och städer. Självklart blir det mycket bläddrande och letande, men man kan ha tur och hitta det man söker.
7. Kolla häktningslistor och domböcker, det kan vara så att personen hade utfört något brott som var så allvarligt att denne blev avrättad. Avrättade personer antecknades sällan i dödböckerna.
8. Avslutningsvis, googla! Chansen är god att någon redan har forskat om samma person och hittat lösningen på försvinnandet. Men kontrollera att uppgifterna stämmer mot källa.

Alla på landet var inte bönder

När jag en gång i tiden började släktforska, och det inte stod specifikt vad en person som levde ute på landsbygden hade för yrke så skrev jag alltid bonde i den mening att de brukade jorden, detta på grund av okunskap. Faktum är att det fanns väldigt många olika typer av personer som brukade jorden, allt från den rika bonden, till torpare, och fattiga backstugusittare. Ett bra tips för att veta vilken typ av jordbrukare familjen var är att kika i födelseboken, där fadern ofta är angiven med rätt epitet.

Skattebonde var en var en hemmansägare (till ett skattehemman) som brukade skattejord. Det vill säga han arrenderade och betalade årlig skatt till kronan och staten. Jorden ärvdes av nästkommande generation. Skattebönderna var oftast de rikaste jordbrukarna i socknen, och de med mest frihet.

Frälsebonde var en jordbrukare som arrenderade en gård ägd av en adlig person eller frälseman. Arrendeavgiften, eller *avrad* som den kallades i äldre tider, bestod av både pengar och natura så som smör, ost och kött. Dessutom var frälsebonden tvungen att göra dagsverken vid adelsmannens gård. Till skillnad från skattebonden så hade inte frälsebonden någon rösträtt i riksdagen. Frälsebondens kontrakt var som regel mellan fyra och åtta år.

Kyrkobonde var den som arrenderade sin mark av kyrkan. Även detta arrende betalades årligen till biskopen eller klostret. Kan även kallas för biskopsbonde eller klosterbonde.

Torpare arrenderade en liten del mark av en bonde. Det var normalt att det låg ett flertal torp under varje större bondgård. Arrendeavtalen var långa, ofta 10–50 år. Det fanns två olika typer av torpare, frälsetorpare som betalade hela arrendet i dagsverken, men vanligast var skattetorparen, som betalade arrendet med kontanter eller i natura och några dagsverken om året, exempelvis vid höstskörden.

Statare Jordbrukare som anställdes som arbetare vid de större gårdarna, och som fick merparten av sin lön i natura (mat, brännvin, säd). Statarkontraktet var som regel på ett år och ouppsägligt båda parter under året. Först under sista veckan i oktober kunde man söka jobb på ett nytt ställe, under förutsättning att man inte hade skuldsatt sig i gårdsbutiken. På grund av skulder blev många statare näst intill livegna. Statare förekom mest i Södermanland och i de södra delarna av landet.

Krononybyggare var fattiga människor som sökte lyckan i Norrland där de bröt ny jord tilldelad av staten. Det var ett hårt liv, och jorden gav sällan så mycket. Det var inte ovanligt att man misslyckades och lämnade sitt kronotorp.

Backstugusittare Vi är nu långt ner på den sociala stegen. Backstugusittaren var mycket fattig, och levde i en enkel backstuga på någon annans mark alternativt på allmänningen. Backstugusittaren kunde ha ett litet potatisland, men inte mycket mer. Oftast försörjde man sig på hemslöjd eller tillfälliga arbeten. Backstugan var befriad från skatt.

Strandsittare	var en fattig person som saknade egendom och bosatte sig vid stranden, ibland betalade personen arrende till markägaren men inte alltid. Strandsittare förekom främst på 1600-talet.
Inhyseshjon	var en person som inte längre kunde arbeta. Oftast hade personen blivit för gammal och orkeslös, eller så kunde den ha någon form av funktionsnedsättning. Personen placerades av socknens fattigvård som inhyses hos en familj mot ersättning.
Rotehjon	Till skillnad från inhyseshjonen hade rotehjonet inget fast bostadsställe, utan fick gå från den ena gården till den andra där de fick kost och logi. De fick stanna på varje gård ett bestämt antal dagar innan de måste vandra vidare. 1847 blev det förbjudet för barn att vara rotehjon, och 1918 förbjöds rotehjon helt och hållet.
Undantagshjon	var de äldre föräldrarna i ett hushåll som lät den äldsta sonen ta över gården och dess bruk, och själva flyttade in i den lilla undantagsstugan på gården. Vid övertagandet skrevs som regel ett kontrakt, i vilket det specificerades vad föräldrarna årligen hade rätt till i form av säd, ost, ved etc. Man kunde även sälja gården till en utomstående, och då blev det den personen som fick ansvar för att kontraktet uppfylldes.
Åbo	En äldre titel som användes innan laga skiftet genomfördes. Åbon bodde och brukade en annan persons mark. Han hade besittningsrätt till marken, och den rätten ärvdes av nästkommande generation. Åbon betalade även skatt för marken. En variant är kronoåbo, då betalades skatten till kronan.
Soldat (torpare)	En indelt soldat, eller knekt (fotsoldat) som de även kallades ingick i indelningsverket från 1600-talet fram till år 1901. Soldattorpet stod roten för, och skulle vara minst 4 x 8 meter stort med en takhöjd på omkring två meter enligt arméns bestämmelse. Till soldattorpet hörde en bit åkermark att bruka. Personen fick behålla torpet så länge som den var soldat, men då avsked skett var det dags att lämna över torpet (och ofta soldatnamnet) till efterträdaren. In- och utflyttning skedde vanligtvis vid mitten på mars månad.
Husar	Var som knekten tilldelad ett soldattorp, men husaren var en soldat som stred till häst och ingick i kavalleriet. Husaren ansågs ha högre rang än knekten.
Rusthållare	Rusthållaren var vanligtvis en skatte- eller kronobonde, men som höll armén med ryttare och häst eller i vissa trakter en båtsman. Rusthållaren var med andra ord ingen militär person, och slapp att själv bli utskrivet till krigstjänst. Dessutom hade rusthållaren en ganska stor skattelindring.
Sexman	kan vara en av flera ovanstående jordbrukare, men en man som hade gott förtroende i socknen. Kallades även rotemästare. Sexmannen var en av sex förtroendevalda ordningsmän i socknen vars uppgift var att se till att sockenstämmans beslut verkställdes.

Borgarna i städerna

Om man i huvudsak ägnade sig åt jord- och skogsbruk ute på landsbygden så ägnade borgarna sig till större delen åt handel och hantverk i städerna. Varje stad med stadsprivilegier var ett miniatyrstyre i sig själv, den på medeltiden omgärdande stadsmuren (ringmuren) i sten är en god symbolik för detta.

Borgare (från tyskans Bürger) blev du genom att ansöka om burskap, det vill säga rätten att få ägna dig åt handel och hantverk i staden. Burskap sökte man hos rådhusrätten (magistratet), och oftast var det en eller två befintliga borgare med gott anseende i staden som pratade sig varma för den sökande. Det var en stor fördel om man var född i äkta säng, helst i staden när man sökte. Blev man godkänd fick man avlägga borgareden där man svor att vara kungen trogen, fullgöra skyldigheterna mot staden efter bästa förmåga, hjälpa sina medborgare, både inom och utom landet, och inte förtrycka eller fördärva den som inte begått brott.

När man vunnit burskap så fick man ta del av stadsprivilegierna samt rätten att bedriva handel. Man hade förstås även skyldigheter så som att betala skatt till staden, delta i den så viktiga brandvakhållningen och erbjuda husrum till soldater. Det var som regel bara män som kunde vinna burskap, och man skulle vara myndig. Däremot kunde en änka överta sin döde makes burskap och driva verksamheten vidare efter hans död. Burskap fanns kvar fram till 1864.

Det var dock inte bara borgare som bodde i staden, utan det fanns även tjänstefolk (så som pigor, drängar, ammor med flera), präster, stadsfiskaler och fattiga. Det var inte heller säkert att du fick stanna som borgare i staden livet ut, kunde du inte försörja dig och uppfylla dina plikter enligt borgareden, levde ett alltför oanständigt leverne, eller gud förbjode sålde varor du inte hade rätt att sälja så kunde borgarna sluta sig samman och ta beslut i rådhusrätten så att personen blev tvungen att lämna staden.

När man ser vilken stor variation av hantverkare det fanns i städerna inser man att de var så gott som självförsörjande på allt vad man kunde behöva; bleckslagare, bokbindare, färgare, garvare, glasmästare, guldsmed, handskmakare, hattmakare, kakelugnsmakare, krukmakare, mjölnare, målarmästare, pistolsmed, sadelmakare, skräddare, svarvare, sämskmakare, tenn-
gjutare, vagnmakare är bara några titlar från Vimmerby stad i början på 1800-talet.

Borgmästaren var den som var ordförande i rådhusrätten och magistraten. Från början valdes borgmästaren av borgarna själva, men under 1500- och 1600-talen så blev det mer vanligt att det var kungen själv som utsåg borgmästaren, vilket inte var helt uppskattat. Det ledde till att borgarna fick utse ett antal kandidater som kungen fick välja mellan. I de mindre städerna fanns som regel en borgmästare, medan i de större städerna fanns flera, med olika titlar så som justitieborgmästare eller politieborgmästare.

Rådmännen var de som tillsammans med borgmästaren satt i rådhusrätten och dömde i brottsfall och tvister, men även i magistraten som tog beslut gällande staden, exempelvis reparationer av kyrka och broar. Blev man rådmann behöll man som regel det uppdraget livet ut eller så länge som man bodde kvar i staden. Att bli vald till rådmann var naturligtvis en ärofull utmärkelse, och det var stadens mest prominenta borgare som åtnjöt denna förmån.

Allmän rådstuga (som motsvarade sockenstämman på landet) hölls förhållandevis ofta, flera gånger per månad. I januari månad varje år togs beslut om vem som skulle vara stadsfogde, brofogde, rotemästare, brandmästare med flera andra. Inte heller förglömma det mindre attraktiva uppdraget att ansvara för gästgiveriet. Allmän rådstuga avskaffades så sent som 1955 genom 1953 års kommunallag. Det var inför rådhusrätten du fick stå och bli rannsakad om du hade gjort något

brott. Småstraff utdömdes och verkställdes av rådhusrätten. Vid större fall, då exempelvis dödsstraff utdömdes, så skickades fallet upp till hovrätten för prövning, där straffet oftast mildrades till böter, gatlopp eller liknande. Förr i tiden var det höga bötesbelopp som utdömdes, den som var fattig och inte hade råd att betala fick sitt straff omvandlat till kroppsstraff, spöstraff för män och risstraff för kvinnor. Straffet verkställdes fastkedjad vid en straffpåle på torget eller på rådhusrättens trappa, allt inför de dömande blickarna från alla nyfikna borgarna i staden.

Lilla och stora tullen. För alla varor som fördes in i staden för att säljas fick man betala tull (lilla tullen), vilket var 1/32 av varornas värde. En liten andel kan tyckas, men det var inte alltid tulltjänstemannen och handelsmannen var överens om varornas värde. Stadstullen existerade mellan 1622 och 1810 då den avskaffades helt.

Stora tullen, eller stora sjötullen som den också kallades betalade man på varor som importerades och exporterades utomlands och som transporterades till Sverige via sjövägen. År 1636 bildades Kungliga tullverket efter initiativ av den driftiga Axel Oxenstierna, och vid denna tid fanns det sju stapelstäder (städer med rätt att utöva handel med utlandet) och dessa var Göteborg, Kalmar, Norrköping, Nyköping, Stockholm, Söderköping och Västervik.

Stadsprivilegier behövde en stad för att ha juridisk rätt att bedriva sin verksamhet. Stadsprivilegiebrevet utfärdades av kungen, och var ofta detaljerade och beskrev exempelvis hur många som fick ägna sig åt respektive hantverk, när och av vem marknader skulle hållas, vem som fick bosätta sig i staden, och vilka varor som fick säljas av borgarna. Kungen kunde även frånta en stad sina privilegier till förmån för någon annan stad. Så skedde exempelvis 1542 då Gustav Vasa fråntog Vimmerby sina stadsprivilegier till förmån för stapelstaden Kalmar. Ett annat exempel är Vadstena, som hade fått sitt privilegiebrev av drottning Margareta 8 december 1400, och som blev av med stadsprivilegiet 1643 då statsmakten och drottning Kristina ville uppmuntra handeln i Askersund. Stadsprivilegiet kunde också dö ut. Den historiskt viktiga handelsplatsen Lödöse var ett politiskt maktcentrum på 1300-talet. Stadens nergång började 1350 då den pesthärjades svårt. 16 år senare brände Hansan ner staden under en konflikt, och 1419 brann staden återigen ner. Handeln sökte sig nya vägar istället, och till sist förlorade Lödöse sina stadsprivilegier år 1646.

Sigtuna är inte bara känt för att ha Sveriges minsta (bevarade) rådhus, utan det är också Sveriges äldsta stad, grundad någon gång under andra hälften av 900-talet, troligen av Erik Segersäll. Sigtuna fick stadsprivilegier på 1000-talet, vilket även Lund, Skara, Lomma och Helsingborg fick. Vår huvudstad Stockholm fick inte stadsprivilegier förrän långt senare omkring 1250. Städerna under medeltid var små, merparten av landets befolkning bodde ute på landet. I Stockholm 1523 då Gustav Vasa besteg tronen så bodde det runt 3000 personer i Stockholm. En annan stor viktig stad var Kalmar, där det bodde runt 2000 personer på 1400-talet. På slutet av 1600-talet bodde det uppskattningsvis drygt 400 personer i Vimmerby stad.

Medeltidens städer Många av våra städer växte fram under medeltiden. Stadsmuren som jag nämnt tidigare omgav staden och fungerade som skydd mot angripare. Mitt i staden låg det fyrkantiga torget där det fanns fasta marknadsbodas. Runt torget bodde de allra rikaste i staden där husen ofta var tvåvåningshus, medan de allra fattigaste bodde längst ut, alldeles innanför stadsmuren i små torftiga stugor. Även kyrkan låg nära stadens centrum.

Husen som till större del var byggda i trä låg väldigt tätt, och därför var oron för att det skulle börja brinna stor. På nätterna gick därför borgarna eldvakt för att så snabbt som möjligt kunna släcka om olyckan var framme. På bakre delen av tomten bakom boningshuset låg flera uthus så som stall med halmtak, fähus, vedbod, bryggghus, mangelbod och dass. Dessutom fanns det husdjur så som getter, grisar, höns.

I städerna gällde Magnus Erikssons stadslag, förutom på Visby där man hade sin särskilda lag. Stadslagen, tillsammans med Kristoffers landslag blev ersatta med 1734 års lag från och med 1736.

In- och utflyttningslängder

Precis som prästen hade god koll på de som bodde och levde i sin församling, så hade han även god koll på varifrån man kom när man flyttade in till socknen och vart man tog vägen när man lämnade den. År 1896 bodde den då 13-åriga flickan Anna Dorotea Karlsdotter i torpet Andersbo i Södra Vi socken. Den 7 oktober anmäldes till prästen att hon flyttade till Malexander. I husförhörsboken kan man läsa att hon fick utflyttningsattest nr 45. Vi går då in i utflyttningslängden och hittar Anna:

församling och dess Utflyttningsbok för år 1896.									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Utflyttningens församling	Utflyttade. För- och tillnamn, yrke och näringsfång.		Födelsedag och månad.	Manån.	Qvinnån.	Hvarifrån i församlingen utflyttad.	Sida i församlingsboken.	Hvarthän (församling i län eller i stad) utflyttad.	Särskilda anteckningar, såsom om afsända och mottagna avisbref m. m.
45	7/10	Flickan Anna Dorotea Karlsdotter	837	46	30	1 Andersbo	154	Malexander.	

Källa: Södra Vi (H) AI:25 (1891–1899) Bild 165 / sid 154 (AID: v24139.b165.s154)

I utflyttningslängden ser vi födelsedatum för Anna, att hon bodde i Andersbo och vilken sida i husförhörslängden man hittar torpet, men framför allt vart hon flyttade – Malexander. I motsvarande inflyttningslängd i Malexander hittar vi Anna:

11	15/10	Anna Dorotea Karlsson, Flicka				1 S. Vi		Adelsnäs	115
----	-------	-------------------------------	--	--	--	---------	--	----------	-----

Källa: Malexander (E) BI:2 (1895–1916) Bild 10 / sid 4 (AID: v177456.b10.s4)

Ovan ser vi att Anna flyttar in till Adelsnäs, och att vi kan återfinna henne på sida 115. Att flytta vid 13 års ålder var lite väl tidigt, men vi ser anledningen till flytten i husförhörslängden; Anna hade blivit fosterdotter hos Oskar Nilsson och hans hustru Christina Johansson i Adelsnäs.

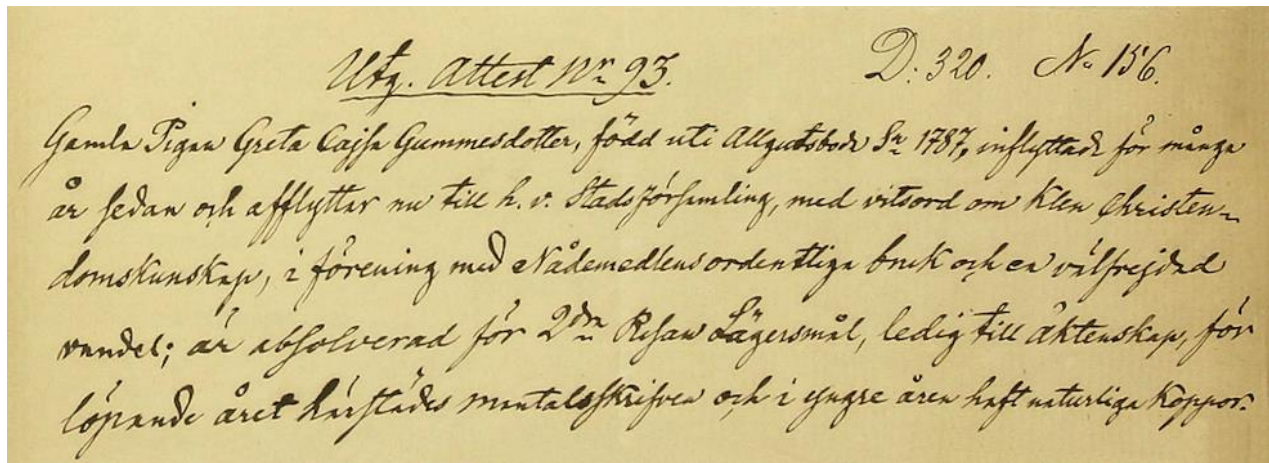
Flyttlängderna gör att vi snabbt kan hitta personer när de flyttar mellan församlingarna. Men det är långt ifrån alla gånger som det finns flyttlängder (bevarade). Då är det bara att börja söka personen från pärm till pärm i husförhörslängden/församlingsboken.

Att resa och flytta förr i tiden

Ända från 1500-talet och Gustav I:s tid har man i Sverige haft god koll på vem som reste eller flyttade inom landet. För att resa till annan ort, exempelvis för att göra affärer, så var man tvungen att ta ut ett så kallat inrikes pass – och detta gällde enbart för aktuell resa, nästa gång man skulle ut och resa var man tvungen att ta ut ett nytt pass. I passet stod det vem man var, var man bodde och vart man skulle resa. Dessutom stod det ofta angivet specifikt vilken väg man skulle resa och hur länge som passet var giltigt. Den som blev påkommen att färdas utan ett giltigt pass kunde gripas för lösdriveri och satt i slottshäktet. Det var år 1555 som Gustav I föreskrev att varje handelsman skulle ha ett "vägabref" eller "passebordh". Dessutom förbjöds gästgiverierna år 1603 att lämna ut hästar till de resande som saknade pass. Inrikes pass fanns kvar till 1860 då det avskaffades.

Ännu viktigare var det att ha en flyttattest (flyttningsbetyg) när man skulle flytta till en ny församling. Även flyttattester förekommer sedan slutet av 1500-talet, men det var först 1812 som

det blev obligatoriskt för alla. Det var prästen i församlingen som utfärdade flyttattesten. I flyttattesten stod det var du hette, var du var född, dina kunskaper inom kristendom, om din vandel (hur du var som person) och om du var ledig för äktenskap, men även andra uppgifter kunde förekomma.

Källa: Karlskrona stadsförsamling (K) HIIa:32 (1860–1860) Bild 1750 (AID: v560414.b1750)

”Utg.(iven) attest nr 93: Gamla pigan Greta Cajsa Gummesdotter, född uti Allgutsboda Sn 1787, inflyttad för många år sedan och afflyttar nu till h. v. Stadsförsamling, med vitsom om klen Christendoms-kunskap, i förening med nådemedlens ordentliga bruk, och en välfrejdad vandel; är absolverad för 2dra resan lägersmål, ledig till äktenskap, för löpande året härstedes mantalsskrifven och i yngre åren haft naturliga koppor.”

Vid Larsmäss som var den 10 augusti sökte sig drängar och pigor till de olika marknaderna för att söka nytt jobb, och arbetsgivarna sökte på samma sätt ny arbetskraft. Det var också vid marknaden som man kunde få höra skvaller, framför allt om vilka bönder som var elaka och som man skulle passa sig för, men även skvaller och nyheter i allmänhet. Annars var det ofta knekten som kom med nyheter efter att ha varit ute på övning där han träffade folk från många andra socknar.

Om du studerat flyttlängderna märker du snart att det var mycket flyttande i oktober månad, och det berodde på att alla flyttade under samma vecka. Från 1664 (enligt legostadgan) började friveckan den 29 september vid Mikaelitid, men den flyttades fram till den 24 oktober 1833. Denna vecka då man var fri från arbete var enda veckan på året då man var ledig. Veckan kallades även slankveckan, då man under denna vecka själv fick försöka skaffa sig mat.

Under det år som du hade anställning hos en husbonde så ingick du som en del i hushållet. Husbonden hade ansvar för sitt tjänstefolk. Om pigan tjuvmjolkade grannbondens ko, så var det husbonden som blev ersättningsskyldig. Blev någon av tjänstefolket sjuk, så var han tvungen att vårda personen i sitt hus utan avdrag på lönen.

Samtidigt hade husbonden makt över sitt tjänstefolk. Om en dräng smet från sin tjänst så hade husbonden rätt att med våld föra tillbaka honom, och drängen fick då arbeta fram till flyttningsdagen för halva lönen. Lika illa var det om en piga blev med barn, då hade husbonden rätt att antingen halvera hennes lön eller helt enkelt säga upp kontraktet.

Husbonden hade dessutom rätt att aga sitt tjänstefolk i ”uppfostringssyfte”. Den 1 oktober 1858 begränsades husagan till att gälla för drängar under 18 år och pigor under 16 år – vilket för oss i dag är märkligt, det var tillåtet att slå försvarslösa barn, men inte vuxna. Husagan avskaffades 1920. Som parentes kan nämnas att Skolagan förbjöds först 1958.

När du lämnade en husbonde för att ta tjänst hos en ny, så skulle husbonden utfärda en så kallad orlovssedel som var ett bevis på att drängen eller pigan var fri från sin tjänst och hade rätt att söka arbete. Detta reglerades från och med den första legostadgan som kom 1664, och orlovssedeln fanns kvar ända fram till den 24 oktober 1926.

KYRKANS MINISTERIALBÖCKER

Vi har nu gjort bekantskap med husförhörlängd och församlingsbok, och om dessa ger oss den röda tråden i en persons liv, så ger kyrkans ministerialböcker mer detaljerad information om livets större händelser. Ministerialbok är ett gemensamt ord för födelse-, konfirmations-, vigsel- samt dödböckerna som även de fördes av prästen. Själva ordet Ministerial kommer av medeltidslatin *ministerialis* och betyder "som hör till ämbetet".

Födelse- och dopbok

Dopböcker började föras i ett fåtal församlingar i början på 1600-talet, men mer i allmänhet under 1600-talets slut. Dopboken kallas även födelsebok. I dopboken antecknades från början endast barnets namn, dopdatum och faderns namn. Dopet var det viktiga, inte barnets födelsedag. Modern antecknades inte då hon inte var närvarande vid dopet. Så småningom blir dopböckerna mer detaljerade, och vi får då uppgifter om födelsedatum, moderns namn och ibland hennes ålder, var föräldrarna bodde, och namn på dopvittnen.

Dopen antecknades som regel i kronologisk ordning. Det förekommer dock böcker där så inte är fallet, så ibland får man leta lite för att hitta den person man söker. Det kan även förekomma att det finns två dopböcker för samma tidsperiod, då är den ena prästens kladdbok, och den andra den officiella dopboken. Ofta är en av de två böckerna mer detaljerad, så läs båda för att inte missa något. Dopboken är primärkälla för födelsedatum och namn då dessa nedtecknades närmast i tiden från födelsen. Hittar du andra födelsedatum i husförhörlängden, bör du ange dopbokens födelsedatum, förutsatt att du bekräftat att det är rätt person.

Efternamn - Patronymikon

Efternamn i äldre tider förekom inte bland allmogen ute på landet, utan talade istället om vem som var far till barnet. Hette fadern Arvid, blev andranamnet Arvidsson eller Arvidsdotter beroende på om det var en pojke eller flicka. Detta kallas för **Patronymikon**. Det var mycket vanligt att tilltalsnamn återkom i flera generationer. På landet kopplades man sen ofta samman med vart man bodde, Nisse i Falla visste alla i socknen vem det var. Det är först i slutet av 1800-talet som man börjar frångå patronymikon och istället behålla ett och samma efternamn i de följande generationerna.

När vi sen går in i städerna blir det lite annorlunda, då kunde man inte ha fem personer som hette Nils Arvidsson, så där tog man sig ofta ett påhittat efternamn som Lund, Kindström eller Almgren. Det förekom också att man valde ett efternamn som påminde om platsen där man bodde, exempelvis förekommer släkterna Wimmerström, Wimmerstrand och Wimmermark i staden Vimmerby. Även bland hantverkare och soldater var det vanligt med ett taget namn.

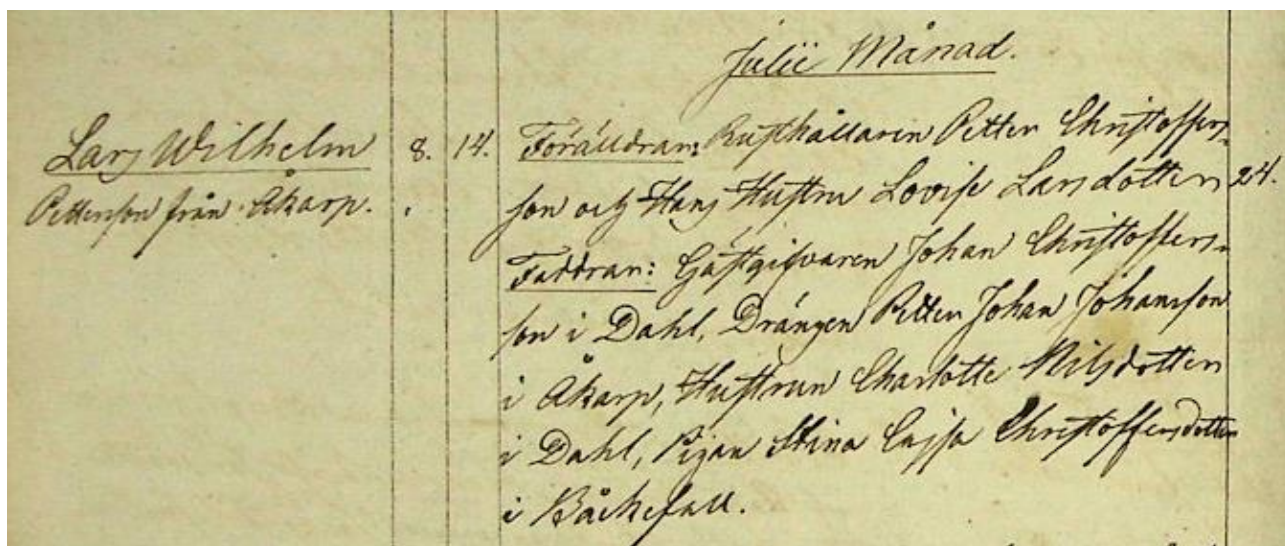
Olika namn på samma person

Som du snart kommer märka kan en och samma person anges med flera olika namn genom sitt liv. I dopboken kan det stå Christina, men i husförhörslängderna Stina. Smeknamnet Stina fick flickan säkert som liten, och var det enda namnet hon hört om sig själv och blev det namn hon använde. Vanligt folk hade inte tillgång till kyrkböckerna som vi har och visste inte vad som stod i dopboken. När man tänker efter är det ju likadant idag, många kallar sig inte efter sitt dopnamn mer än vid officiella tillfällen, utan använder istället ett smeknamn i vardagen, Charlotta blir Lotta, nu som då. I äldre tider var det också vanligt att man inte visste när man själv var född. Istället för att fira födelsedagen som idag, så firade man sin namnsdag.

När du stöter på olika namn, så är min rekommendation att ange det som står i dopboken – det namn som föräldrarna ville att barnet skulle ha och uppgav till prästen, men anteckna även andra förekommande namn, de namn som personen sen använde under sitt liv.

Lars Wilhelms födelse

Vi ska nu ta reda på vilka som var föräldrar till Lars Wilhelm i Bäckafall, och slår därför upp födelse- och dopboken för perioden 1828–1860. Lars hittar vi på sida 127:

Källa: Lönneberga (F, H) CI:3 (1828–1860) Bild 67 / sid 127 (AID: v35356.b67.s127)

Lars Wilhelm Pettersson från Åkarp, född 8 juli. Döpt 14 juli. Föräldrar: Rusthållaren Petter Christoffersson och hans hustru Lovisa Larsdotter. 24 betyder att modern Lovisa var 24 år när Lars föddes. Vi har nu hittat ännu en generation bakåt, och för att få veta mer om hans föräldrar så får man slå upp husförhörslängden för år 1844 och leta upp Åkarp.

Vi får även veta vilka som blev Lars faddrar vid dopet; "Gästgivaren Johan Christoffersson i Dahl, drängen Petter Johan Johansson i Åkarp, hustrun Charlotte Nilsdotter i Dahl, pigan Stina Cajsa Christofersdotter i Bäckefall." Faddrar, eller dopvittnen som det även kallades kan ge goda ledtrådar till vart andra släktingar bodde, gästgivaren Johan och pigan Stina är med största sannolikhet syskon till fadern Petter.

Vem är rätt person?

Det är inte alltid så lätt att direkt hitta rätt person i en födelsebok. Man kanske har namnet Lena Karlsdotter och att hon ska vara född 1823. När man tittar i aktuell födelsebok för året 1823 så kanske man hittar en Lena, med en far som hette Karl, men ta det inte för givet direkt att det är rätt barn du hittat.

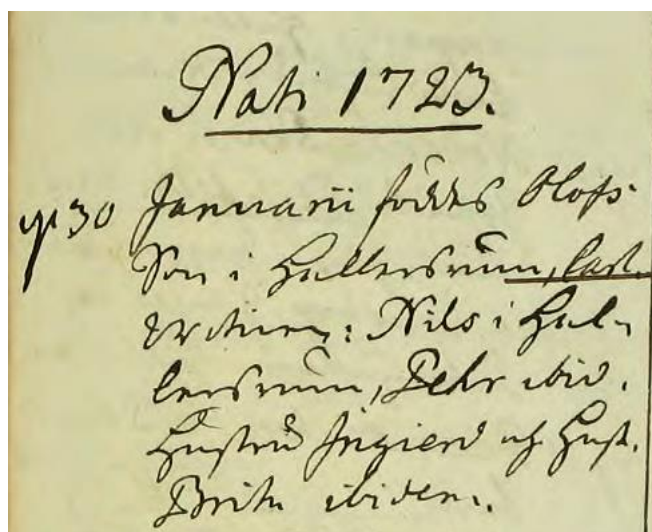
Sök igenom hela året, kanske finns det även en Helena dotter till en Carl, som också kan vara rätt person. Enda sättet att veta vilken flicka som är rätt är att följa barnen framåt i tiden i husförhörslängderna. För att krångla till det ytterligare så kanske födelseåret man har är felaktigt, egentligen var rätt Lena född 1822, och inte 1823. Det gäller alltså att vara noggrann och systematisk när man letar i dopboken och inte hugga första bästa person man hittar. Men tro mig, det är ett kul detektivarbete.

Var är personen född?

När man väl har hittat en person i födelseboken så är det inte alla gånger så lätt att tyda platsen den är född på, framför allt då man är ny inom släktforskningen och inte tränat så mycket på äldre tiders handstilar. Men det finns några knep att ta till.

Kika på andra födelsenotiser, återkommer platsen så kanske den är tydligare skriven där så du kan tyda platsens namn. Troligt är också att du kan tyda några enstaka bokstäver i platsnamnet, som i exemplet nedan:

Pojken Carl föddes den 30 januari 1723 i Djursdala socken i Småland. Kanske klurar man ut att födelseplatsen slutar på **-um**... Ta då ortregistret till hjälp som brukar finnas först i husförhörslängden, maskinskriven av landsarkivet. Sök igenom alla platser och se vilka som slutar på **-um**. I detta fall var det lätt, endast ett ord matchade, nämligen Hallers**um**, och när man vet om det, så blir det också lättare att läsa ut orten själv. Ibland saknas dock ortregistret, och då blir det tyvärr att söka från pärm till pärm för att hitta personen. Snabbast brukar då vara att söka på födelseåret.

Men om man nu bara vet att personen är född i ett torp som heter Buskebo och att det låg någonstans i Kalmar län? Då finns det ett register på internet som heter Ortnamnsregistret:

<http://www2.sofi.se/SOFIU/topo1951/cdweb/index.htm>

Klicka på sök, och ange Buskebo i fältet ortnamn och tryck på Sök. Vi får nu upp en resultatlista i vilken vi ser att det finns tre socknar som det har funnits en plats som heter Buskebo, nämligen i Döderhult, Tveta och Södra Vi, genast blir det lite enklare att hitta rätt.

Fader okänd

Förr eller senare kommer du stöta på fenomenet okänd fader. I födelseboken står ingen far till barnet angivet, och barnet beskrivs som oäkta. På 1850-talet föddes så många som 10 procent utanför äktenskapet, och allra värst var det i Stockholm. Även om det kan vara svårt att hitta rätt far till barnet så finns det flera bra tips att följa, kanske har man tur.

Oäkta barn var de barn som föddes utom äktenskap eller om föräldrarna inte var trolovade. Det kallades för att inte födas i äkta säng. Däremot, om föräldrarna senare gifte sig, så ansågs inte längre barnet vara oäkta. Som oäkta barn hade du fram till och med 1867 inte någon arvsrätt alls. Däremot kunde föräldrarna ärva sitt oäkta barn. Att däremot vara född i äkta säng var något som framhölls vid anställning av offentliga ämbeten, om du sökte burskap eller för att tala om din sociala status när du stod inför rådhus- eller tingsrätten.

Tiden från 1600-talet fram till 1778

1. Att ha sex utan att vara gifta kallades lägersmål, och det var straffbart med böter. Den bästa källan under äldre tid är därför domboken, och börja att kika i saköreslängden.
2. Syndarna av lägersmål skulle även ge en gåva till kyrkan. 1741 bestämdes gåvan till 4 daler silvermynt för mannen och 2 daler silvermynt för kvinnan. Kika därför i kyrkans räkenskaper, där kan fadern finnas omnämnd.
3. Den som begått synd skulle genomgå kyrkplikten. Genom kyrkplikten fick man av prästen syndernas förlåtelse – man genomgick absolution, sök därför även fadern i absolutionslängden.

Barnamordsplakatet 1778

Under 1600- och 1700-talet förekommer det allt för ofta barnmord, då den ofta unga modern inte såg någon annan utväg än att döda sitt nyfödda barn. Läser man i dödböckerna förekommer det också ofta att barnet är "kvävt av modern", alltså att modern skulle ha råkat lägga sig över barnet i sängen så att det kvävts, möjligen kan det även här förekomma fall av barnmord. 1778 ändrades lagen för att minska barnamorden, och det så kallade barnamordsplakatet tillät nu kvinnor att föda barn anonymt. Detta fenomen ser vi framför allt i storstäderna dit man tog sig till barnhusen och födde sitt barn i hemlighet. I dessa fall är det svårt att ta reda på vem modern var.

Tiden efter barnamordsplakatet minskar domarna för lägersmål markant, för att helt upphöra 1864 då en ny strafflag gjorde att sex mellan två ogifta, vuxna personer inte längre var olagligt. Den tid som följer är det med andra ord inte lika lätt att hitta den okända fadern, men det finns några möjligheter:

4. Kanske det vanligaste rådet – följ barnet och modern framåt i husförhörslängden, det förekommer fall där fadern dyker upp hos familjen, ibland flera år framåt i tiden.
5. Leta i bilagorna till födelse- och dopboken, ibland kan det finnas både faders- och moderserkännanden i dessa.
6. Kika i konfirmationslängden. Även om fadern inte hade erkänt faderskapet, eller blivit dömd för det, så hände det att han betalade underhåll för barnet. Det var troligen då känt i

socknen vem som var fadern, och då kunde prästen i vissa fall anteckna detta i konfirmationslängden.

7. En lite oväntad källa är kanske fångrullorna. Men faktum är att där kan faderns namn förekomma, trots att barnet blivit vuxen. I fångrullan skall nämligen både föräldrarna och vem som uppfostrat barnet anges.

1917 års lag om ”barn utom äktenskapet”

Vi är nu framme vid 1917. Detta år kommer en ny lag som gav mödrarna rätt till underhållsbidrag från barnets far. Detta år och framåt ökar därför utredningarna vem som var far till barnet, och det ökar chansen avsevärt för oss släktforskare att hitta fadern.

8. I barnavårdsnämndens handlingar kan man hitta fäder från 1926 och framåt. Detta arkiv förvaras i kommunarkivet.
9. Något som en del ställer hoppet till som sista halmstrå är barnmorskeböckerna och förlossningsjournalerna. Men dessa var till för att beskriva moderns och barnets välmående före, under och efter förlossningen. Du kan leta där, men bli inte besviken då det inte ger resultat.

Moder okänd

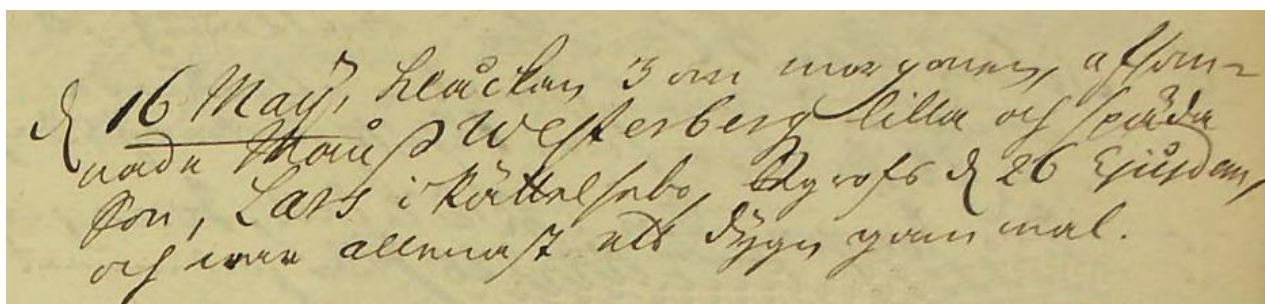
När man kommer tillbaka till 1700-talets första decennier och tiden före det, så angavs inte modern i födelse- och dopböckerna av den enkla anledningen att hon var inte närvarande vid dopet. Men det går ofta att hitta henne ändå:

1. Utgå ifrån barnets födelsemånad och arbeta dig bakåt i tiden i vigselboken tills du hittar vem mannen (fadern) gifte sig med. Möjlighet finns naturligtvis att modern kom från en annan församling, och då var det där de gifte sig.
2. Gör likadant i dödboken, men arbeta dig framåt i tiden för att se om det dyker upp någon hustru till mannen som avlider de kommande åren.
3. Kika igenom de andra barnens födelsenotiser, ibland kan hon stå angiven där – till och med på någon av de äldre syskonen. Men se upp, modern till din ana kan ha avlidit och mannen gift om sig, även här får man kontrollera mot dödboken.
4. Leta igenom födelseboken och kika bland faddrarna, troligen var hon fadder eller kanske gudmor till något annat barn, och då kan hon finnas med där, angiven som hustru till ditt barns far.
5. Ett mer mödosamt letande kan vara att kika i domböckerna, där hustruns namn kan finnas med om hon har varit kallad till rådstugan eller tinget anklagad för något brott eller kanske som vittne.

Död- och begravningsbok

I Dödboken eller begravningsboken som den också kallas skrev prästen in de församlingsmedlemmar som han begravt. Äldre tiders dödböcker var som regel blygsamma med information, oftast bara begravningsdatum, namn och möjligen boendeort och yrke. Var det ett barn som dog fick man ibland inte ens namnet. Exempelvis skrev prästen i Södra Vi dödbok 1697; d. 3 januari Pär Nilssons barn...

Här ett exempel ur Lönneberga dödbok år 1729: "d(en) 16 Maj, kläckan 3 om morgonen, afsomnade Måns Westerberg lilla och späda son, Lars i Kättelsebo, begrofs d(en) 26 ejusdem, och var allenast ett dygn gammal." Här fick vi veta namnet på barnet, och även om dödsorsaken inte är angivet, så kan vi av prästens ord dra slutsatsen att barnet troligen var för tidigt född.

Källa: Lönneberga CI:2 (1729–1828) Bild 316 / sid 625 (AID: v35355.b316.s625)

Senare tiders dödböcker är mer innehållsrika. Där kan man få veta både döds- och begravningsdatum, namn, vart personen bodde, dödsorsak, åldersuppgift och ibland till och med en kortare biografi.

Åldersuppgiften är angiven med ett antal år, men även antal månader och dagar i vissa fall. Man ska då ha i åtanke att det är den födelseuppgift som prästen haft vetskap om som han räknar ifrån, är den fel så blir uträkningen fel. När man hittar släkt i de allra äldsta dödsböckerna, så är de med stor sannolikhet födda innan födelseboken började föras. Då kan man med åldersuppgiften räkna ut ungefär när personen var född, men om du gör det, anteckna vid födelseåret att det är en framräknad uppgift. En annan viktig källa då någon dör är bouppteckningen.

Under 1700-talet började som regel även dödsorsak att antecknas i dödboken. Förr i tiden hade man andra benämningar på sjukdomarna, exempelvis hette hjärnblödning blodslag och tuberkulos svinsot. Ibland kan en och samma benämning motsvara tre, fyra olika sjukdomar, så det är inte alltid så lätt att avgöra exakt vad personen dog av, även om det står angivet. Min rekommendation är därför att alltid ange den äldre benämningen som dödsorsak, och sedan ange vad det troligen motsvarar idag inom parantes. På sida 69 har du en lista över de vanligaste sjukdomsbenämningarna från gångna tider.

Dessutom får man tänka på att det ofta var prästen och de närmast anhöriga som försökte avgöra dödsorsaken, det var inte alltid det blev rätt, att det som står i dödboken verkligen motsvarar den faktiska dödsorsaken.

Lars Wilhelms dödsnotis

Vad dog då Lars Wilhelm av? Vi slår upp Lönneberga dödbok för åren 1895-1926 och hittar honom på sida 5:

16 Juni 14	Hemmansägare Lars Wilhelm Pettersson fr. Bäckfall	44	$\frac{8}{7}$
4 Magtkatarr		Juni 20	Grav 6: 1-2

Källa: Lönneberga (F, H) CI:8 (1895-1926) Bild 288 / sid 5 (AID: v171440.b288.s5)

16:e begravningen år 1897; 14 juni, hemmansägare Lars Wilhelm Pettersson från Bäckfall. Född 8/7 1844. Död av magtkatarr, begravd 20 juni i grav 6: 1-2.

Tragisk brand i Hycklinge 1858

Här är ett exempel på en längre och mer detaljerad dödsnotis från Hycklinge socken år 1858. Sju år tidigare brann det i kyrkan och merparten av kyrkböckerna gick förlorade. Kanske ville prästen kompensera för detta, och skrev ganska detaljerade kyrkböcker åren framöver. 1858 dog Margaretha Carlsdotter i Mörby, 76 år gammal. Om henne skrev prästen;

"Inhyses, Född 1782 2 mars i Flytthem. Föräldrar: brukaren Carl Carlsson och Kerstin Jönsdotter. Gift 28 mars 1804 med hemmansägaren Axel Abrahamsson i Mörby. I äktenskapet 4 barn deraf 2ne döttrar lefva. Natten mellan Tisdagen och onsdagen klockan 10 utbrast eld i boningshuset under de gamles djupaste sömn. Mannen som vaknade vid brakket och fräsandet af elden som härjade i mellandelen af byggnaden sprang upp ur sängen och vid öppnandet af stugudörren möttes af de inrusande lågorna. Hustrun som i förskräckelsen tog vägen åt den vanliga utgången områddes af lågorna och nedföll och mannen, hvilken skyndade att draga sin hustru ur elden, fattades tillika af elden. Bägge svårt skadade af många och djupa brännsår, kommo genom köksfönstret ut ur det brinnande huset. I blotta linnet, som till det mästa blef förtärtdt af lågorna, blefo de så förbrända, att hustrun följande dagen på aftonen afled och mannen efter all sannolikhet snart följer henne efter."

Källa: Hycklinge C:2 (1851-1860) Bild 65 / sid 533 (AID: v37859.b65.s533)

Vi får här inte bara veta vilka som var Margaretas föräldrar, utan även den dramatiska natten som hon ådrog sig så svåra brännskador att hon senare avled den 10 mars. Begravningen hölls fyra dagar senare, men vid den var troligen inte maken Axel närvarande, då han själv var svårt brännskadad. Axel dog den 4 april "efter 3ne veckors svårt lidande och stora plågor af de brännsår han erhöll vid branden".

Att få begravas på kyrkogården

Att få begravas på kyrkogården var inte alla förunnat förr. Kyrkogårdens rofullhet och vigda jord var till för de som var döpta och var goda medlemmar av den kristna gemenskapen. Hade du gjort ett grovt brott så allvarligt att du blivit dödsdömd, så fick du inte begravas på kyrkogården. Det fanns dock ett sätt – om du ångrade och bekände ditt brott genom skrift (bikt) före avrättningen så återupptogs man i gemenskapen igen och fick begravas på kyrkogården. Troligen skedde detta väldigt sällan, förr var kyrkan och staten två överheter med stor gemensam makt, den dödsdömde försökte istället in i det sista hävda sin oskuld i brottet. Var dennes kropp skulle begravas efteråt var nog i sammanhanget mindre viktigt. De som blivit hängda eller halshuggna på galgbacken begravdes som regel vid själva avrättningsplatsen. Det är därför det många gånger kan hittas förmultnande ben i jorden vid gamla galgplatser runt om i landet.

Ett annat allvarligt brott mot kyrkan var Guds femte bud: "Du skall icke dräpa". Förr sågs alla mord som brott, även om det var ditt eget liv du tog. Självmord (självspilling) vid sina sinnesfulla bruk ledde till att man inte fick begravas på kyrkogården. Går vi tillbaka till Kristoffers landslag från 1442 så står det uttryckligen att den som tagit sitt liv skulle straffas post mortem (efter döden). Prästen skulle då inte utföra någon som helst ceremoni för den döde. Istället hade bödeln som uppgift att ta den avrättades kropp ut i skogen, gärna till något svårtillgängligt ställe, och där skulle han bränna kroppen. Hade självmordet skett under förvirring ansågs man inte lika skyldig till brottet och kunde då få begravas avsides av sina anhöriga. I 1734 års lag skulle inte kroppen längre brännas, utan bara grävas ner: " Dräper eller förgiör någor sig sielf; tå må thes kropp af then, som honom finner, oförwit uptagas, och afsides läggas: pröfwar Domaren sedan, at han med wilja sig förgiordt; tå skal en sådan sielfspilling af skarprättaren til skogs föras, och i jord gräfwat." (Missgärningsbalken, Kapitel 12, avsnitt 13.1)

Vid förekomst av upphittade lik av okända personer så var det viktigt att med hjälp av rannsakingar försöka fastställa personens identitet innan denne kunde begravas på kyrkogården. Sista gången pesten bröt ut i Sverige 1710 så förbjöd myndigheterna att pestsmittade lik skulle begravas på kyrkogården. Men detta var inget som mottogs med glädje av de anhöriga – personen som dog hade ju varit en god kristen. Därför förekom det fall där man smugglade in liket på kyrkogården nattetid och begravde det. Även när man hade rätten att få begravas innanför kyrkogårdsmuren så fanns det rangordning att ta hänsyn till. De allra finaste (läs rikaste) kunde få begravas inne i kyrkan, medan kyrkogårdens norra del var till för brottslingar. Det var inte heller ovanligt att man i äldre tider hade uttalade områden på övriga kyrkogården där man begravdes utefter vilket samhällsskick man ansågs tillhöra.

Det är intressant att se hur sederna förändras med tiden. Under Vikingatiden då vi tillbad asagudarna brändes den avlidnes kropp på bål. Därefter röjdes platsen där den döde skulle begravas, resterna av liket lades till rätta, och sedan lades en jordhög däröver som innehöll mycket sten. Under tider då den kristna kyrkans makt var stor så var det istället ett sätt att straffa den avrättade genom att bränna kroppen. Idag är det åter ett helt naturligt alternativ att låta kremera en avliden.

Att begravas förr i stillhet med endast de närmaste sörjande var endast brukligt då det var en brottsling eller någon som tagit livet av sig. Var det en hederlig och skötsam person med gott rykte som begravdes skulle det ske i närvaro av så många av församlingens medlemmar som möjligt. Idag är det tvärt emot väldigt vanligt att en begravning sker i stillhet med endast den närmaste familjen närvarande och det anses vara en fin sed.

Lysnings- och vigselbok

I Vigselboken kan du läsa om när man har gift sig. Du kan se vigseldatum, mannens och kvinnans namn, samt varifrån de kom. Andra uppgifter som kan förekomma är vilka dagar lysning skedde, det vill säga då prästen berättade för församlingen att ett bröllop skulle ske. Vigsel skedde som regel i den församling som kvinnan bodde i.

Vidare kan det finnas antecknat om morgongåva. Morgonen efter bröllopsnatten fick kvinnan en gåva av mannen som i äldre tider kunde vara mark eller egendom och som skulle tjäna som pension om mannen dog före kvinnan. Från 1800-talet och framåt är det vanligare att det var ett smycke, oftast halssmycke.

Under perioden 1732-1860 togs det även ut en stämpelavgift för själva lysningssedeln. Prästen angav då i vigselboken hur stor denna avgift var, och det står då Charta (sigillata) vid summan. Avgiften räknades ut ifrån hur mycket skatt mannen betalade. En hög stämpelavgift skvallrar därför om en rik make.

Till skillnad från idag säger vigseldatumet oss något, oftast var det nu som mannen och kvinnan flyttade ihop för gemensamt boende, och det är runt denna tid du kan börja leta efter barn till de båda. Självklart kan de ha fått barn innan vigseln vilket förekom, men man får tänka på att i äldre tider var det straffbart att få barn utanför eller före äktenskapet.

Lars och Mathildas vigsel 1877

Låt oss då se vad som står om Lars och Mathildas vigsel 1877:

Lysnings- nummer.	Lysnings-		F ä s t e h j o n e n s namn, stånd, embete, yrke, hemvist, nationalitet och trosbekännelse, (om främmande).	Födelse- år.	Hvilket gifte.	Tillhör Adel.	Folio uti Hus- förteckningen.
	Månad.	dag.					
1	April	15	Lthg. Lars Wilhelm Petersson i Raksnäs	1844	1		151
			Rusthållarens Mathilda Josefina Carlström ibm	1860	1		150

Hinderslöshet, afvittring, giftomanna-samtycke, m. m.	Vigselns				Serskilda Anteckningar.
	års- num- mer.	År.	Månad.	dag.	
Fadern, Rusthållare Carl Johan Petersson i Raksnäs lämnat muntligt bifall.	3	1877	Juni	30	Wjude af P. J. J.

Källa: Lönneberga (F, H) EI:2 (1861-1877) Bild 21 (AID: v35363.b21)

Lysning för bröllopet skedde den 15 april. Lysningen var till för att alla i församlingen skulle få vetskap om det stundande bröllopet. Vi ser att Lars bodde i Raksnäs, likaså Mathilda (ibm = samma plats). Fadern till Mathilda, rusthållare Carl Johan Petersson hade lämnat muntligt bifall, det vill säga godkänt att hans dotter skulle få gifta sig med Lars. Själva vigseln skedde den 30 juni 1877.

Vem fick gifta sig?

Vem hade då rätt att gifta sig förr? För det första gällde det att ha den rätta åldern inne. De tidigare medeltidslagarna hade inte några specificerade åldersgränser men det blev det ordning på i och med 1608 års kyrkoordningsförslag; "Barn och öfuermagar, som än nu icke kunna weeta huadh Ektenskapett hafuer inbära, skola presterna icke gifua samma." Övermaga är ett ålderdomligt ord för omyndig, vilket man var tills man fyllt 15 år. Enligt 1686 års kyrkolag hade mannens ålder höjts till 21 år; "Så skal ock hvarken man eller qvinna gifta sig, förr än the äro komme till laglig och mogen ålder. Man eller qvinna må ej förr i äktenskap träda, än han hafver fyllt 21 år, och hon 15, utan Konungen pröfvar skälighet att lof thertil gifva." Kungen kunde med andra ord ge sitt medgivande till undantag från gällande lag. Detsamma gällde i 1734 års lag. Sen var det naturligtvis viktigt att man inte heller var för nära släkt med varandra. Under första hälften av 1600-talet var det 4-männingar eller närmare släkt som inte fick gifta sig. Kungen kunde ge dispens för så nära släkt som kusiner.

1680 kom en ny kunglig förordning som gjorde att det nu bara var kusiner och närmare släkt som inte fick gifta sig, men precis som tidigare kunde kungen ge dispens för kusingifte. Det skulle dröja fram till 1845 innan det blev tillåtet med kusinäktenskap. Det var inte populärt om någon ville gifta sig med en person som inte tillhörde den svenska (lutherska) kyrkan; "Giftermål med fremmande religionsförvandter måste flitigt afrådas; dock blifva de icke alldeles förbudne för hoppet om theas omvändelse till Wår lära, och när the ingås med sådane vilkor som Wåre stadgar påbjuda." Vid denna tid var det dock helt förbjudet för någon tillhörande svenska kyrkan att gifta sig med en jude. Judar fick endast gifta sig med varandra. Hade man blivit änkling eller änka så fick man inte gifta sig för snabbt efter den andras död. Man skulle sörja en tid, mannen minst ett halvår och kvinnan ett år. Anledningen till att kvinnor skulle sörja längre var för att kunna säkerställa fadersskap till eventuella barn. Fanns det barn i familjen var det även viktigt att deras arv blev utrett (avvittra barnen som det kallades), så att fars- eller morsarvet var skyddat mot eventuell ny styvförälder. Slutligen fick ingen vigas mot sin vilja. Det står uttryckligen i 1686 års kyrkolag; "Inge må trolofvas, emot sin egen fria vilja, och vederbörandes samtycke." samt "Om någonthera af brudfolcket, af Prästen i vigseln tillspord, uppenbarligen nekar at vilja lefva i äktenskap med then som föreställes, tå skal Prästen, til vidare besked, med vigseln innehålla."

Under lång tid i vår historia var kvinnan omyndig, det vill säga andra tog beslut åt henne. Som ogift kvinna var det fadern i roll av giftoman som bestämde, och efter att hon gift sig var det maken. I rollen som förmyndare för sin hustru hade maken ansvaret för hennes (eventuella) inkomst och förmögenhet. Eftersom kvinnan var omyndig under äktenskapet så var det mannen ensam som var förmyndare för deras gemensamma barn.

Först om kvinnan blev änka så blev hon myndig, under förutsättning att hon inte gifte sig igen, då blev hon åter omyndig. Enligt 1734 års lag: "Fader är sine dotters giftoman, och moder må ther til råd gifwa. Är fader död; tå är moder med skyldast fränders råd. Lefwer ej fader, eller moder; ware tå then, som fader munteliga, eller skrifteliga, eller moder med nästa fränders råd, til giftoman nämndt hafwer.". Rollen som giftoman togs med andra ord över av modern om fadern skulle avlida. Inte ens om båda föräldrarna var avlidna blev kvinnan myndig, utan då var det den frände (släkting) som blivit utsett till giftoman som bestämde. Om nu kvinnans kärlek till den tilltänka maken var så stark att hon trotsade sina föräldrars vilja och gifte sig ändå, så kunde hon bli arvlös; "Gifter sig mö mot faders wilja, eller moders; hafwe fader, eller moder, wåld att giöra henne arflös." I och med 1863 års förordning så blev ogifta kvinnor myndiga, men först vid 25 års ålder. 1884 sänktes åldern till 21 år, men gifte hon sig blev hon åter omyndig. Först 1921 blev kvinnor myndiga vid 21 års ålder även som gifta.

Konfirmationsbok

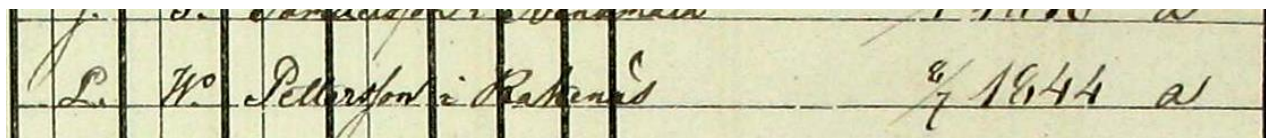
Nattvardsungdom är ett äldre uttryck för konfirmander. För att få delta i nattvarden var man enligt 1686 års kyrkolag tvungen att besitta grundläggande kristendomskunskaper. Dessa fick man genom att gå och läsa för prästen. Det gjorde man vid 15 års ålder, men det kunde även ske senare om prästen bedömde att personen ännu inte var redo. Att det skedde tidigast vid 15 års ålder var att det inte fick ske förrän personen var vuxen, vilket man blev vid just 15 år. Dessförinnan var man minderårig, eller som det kallades övermaga (en medeltida rättsterm).

Längden över nattvardsungdomen, eller som de också numer kallas konfirmationsböckerna är intressanta att ta del av då de innehåller inte bara namnet på den konfirmerade, utan även födelsedatum namnet på gården/torpet där man bodde. Dessutom kan de innehålla namnet på båda föräldrarna, eller åtminstone på målsman. Konfirmationsboken kan därför vara en viktig källa då kyrkböckerna gått förlorade i brand, vilket inte är alltför ovanligt förekommande. I konfirmationsboken kan man förutom att hitta personens föräldrar även hitta dess syskon.

Tyvärr är väldigt få konfirmationsböcker än så länge digitaliserade av Arkiv Digital, här verkar SVAR har kommit längre.

Lars konfirmation 1860

I vissa fall kan man återfinna förteckningar över nattvardsungdom i husförhörslängderna. Nedan är Lars som konfirmerades den 27 maj, och deltog i sin första nattvard den 28 maj:

Källa: Lönneberga (F, H) AI:13 (1856-1862) Bild 237 / sid 279 (AID: v21010.b237.s279)

Som synes är det sparsamma anteckningar här, men vi kan i alla fall se att Lars fick betyg a av prästen, det vill säga näst högsta betyg.

Vi har nu gått igenom ministerialböckerna, och tillsammans med husförhörslängderna och församlingsböckerna utgör dessa de mest grundläggande källorna för att släktforska i Sverige. Men det finns mycket mer källor att hämta information om våra anfäder vilket du kan läsa om i nästa del – Källor och arkiv.

DEL II

KÄLLOR & ARKIV

När man har lärt sig att följa sina släktingar och förfäder i kyrkböckerna är det dags att börja klä släkträdet med mer än bara namn och årtal, det finns gott om andra källor som ger dig en djupare inblick i dina anors livsöden, och några av dessa källor har jag samlat i detta kapitel.

"Släkträdetts torra grenar bär många behagliga och märkvärdiga frukter för de som vet hur man söker efter dem."

Henry Ward Beecher (1813–1887)
amerikansk författare

VÄRDEFULLA KÄLLOR

Bouppteckningen

Få händelser dokumenterades så detaljerat som döden. I dödboken kan man ibland hitta små biografier över de som har dött. Men en annan källa som ger ännu mer information om hur livet på gården var just i det ögonblick som döden inträdde är bouppteckningen.

Den 31 mars år 1890 dog Sven Sörlings far, Gustaf Svensson i Brunebo, Horn församling. Går vi i Arkiv Digital in på bouppteckningar under Horns församling ser vi att längst ner finns tre volymer innehållande ett bouppteckningsregister. Dessa är skrivna i bokstavsordning. Efter lite bläddrande hittar vi Gustaf:

Svensson, Gustaf, hemmansägare, g m Nilsson, Karolina, Brunebo	Horn	1890 F III a:123 395
---	-------------	-----------------------------

Längst ut till höger står vilken volym Gustafs bouppteckning finns med i, FIIIa:123, och den börjar på sida 395. Tyvärr förekommer det att register till bouppteckningar saknas, och då får man själv leta i volymerna. Detta är tidskrävande, då de inte är ordnade i kronologisk ordning utan i den ordning de lämnades in. Har man otur kan en bouppteckning dyka upp först två-tre år efter dödsfallet, och har man riktig otur så finns inte bouppteckningen bevarad eller så upprättades det inte någon. I fallet Gustaf Svensson har vi dock tur, och hittar snart hans bouppteckning:

"År 1890 den 14 april instälde sig undertecknade på vederbörandes begäran i Brunebo Horn socken för att Bouppteckning förrätta efter hemmansegaren Gustaf Svensson som afled den 31 sistlidne Mars och lemnade efter sig hustrun Karolina Nilsson samt med henne sammanafnade barn, sönerne Sven Victor Sörling i Gatkullen, Johan August Gustafsson i Brunebo och dottren Maria Lovisa Gustafsdotter gift med Carl Gustaf Georg Dalgren i Björkelund..."

I bouppteckningens inledning angavs alltid de efterlevande barnen och var de bodde om de lämnat föräldrahemmet, vilket är ett bra sätt att hitta barn som kan ha "försvunnit" ur husförhörslängden. Därefter följer alltid en detaljerad lista över allt från kontanta pengar, fastigheter, lösöre, boskap och skulder. Allt är dessutom värderat. Vi får bland annat veta att Brunebo var ett niondels mantal kronoskatte, värderat till 2400 kronor. Att Gustaf hade ett fickur, och dessutom var händig då han hade både snickeri- och smidesredskap.

Förr i tiden, innan det fanns banker, eller det var långt till banken så lånade folk pengar av varandra. Reverser (skuldbrev) skrevs flitigt i stugorna, och Gustaf hade lånat ut pengar till en rad olika personer, bland annat 88 kronor till sonen Sven i Gatkullen. Totalt fanns fordringar på 505 kronor och 27 öre. Gustaf hade dock även själv lånat pengar av flera andra, totalt 496 kronor. När allt var uträknat och klart, så var behållning (värdet) 2.880 kronor.

Pengars värde förr

När man läser äldre bouppteckningar som Gustafs så kan man undra hur mycket var 2880 kronor i dagens pengavärde? Eller för den del, när någon dömdes att plikta med 100 daler silvermynt för ett brott år 1740? Till att börja med, så finns det två olika prisomräknare på nätet.

Statistiska centralbyrån

Prisomräknare som kan beräkna värdet från 1914 och fram till idag

<http://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/prisomraknaren/>

Historia.se

Prisomräknare som beräknar värde från 1290 och fram till idag

<http://www.historia.se/Jamforelsepris.htm>

När du använder denna prisomräknare, så var observant på att du får två olika beräkningar:

1. 100 daler silvermynt år 1740 kunde köpa lika mycket varor och tjänster som **15.742 SEK** år 2016 mätt med konsumentprisindex.

20.386 kronor låter idag inte som en stor summa. Då ger enligt mig den alternativa beräkningen en bättre uppfattning om hur mycket pengar det var då:

2. 100 daler silvermynt år 1740 motsvarade betalning för lika lång arbetstid som **284.281 SEK** år 2016.

För äldre tiders priser och löner kan jag också rekommendera att man läser Lars O. Lagerqvists bok *Vad kostade det?* utgiven 2015 (ISBN: 9789175453071). I den kan vi bland annat se att år 1740 fick en dräng 50 daler kopparmynt i årslön och dessutom 3 par skor, 2 skjortor och 2 par strumpor. En piga fick däremot nöja sig med 24 daler kopparmynt, 3 par skor och 2 par strumpor. Att få en del av sin lön i kläder eller utsäde kallades att få betalt i natura. Om pigan mot förmodan kunde spara all sin lön, skulle det med andra ord ta henne 12,5 månader att betala 100 daler silvermynt.

Sverige har haft flera olika myntslag genom tiderna, nämligen följande:

Före 1590	1 mark = 8 öre, 1 öre = 3 örtugar, 1 örtug = 8 penningar
1590-1776	1 daler silvermynt = 3 daler kopparmynt 1 daler = 4 mark, 1 mark = 8 öre, 1 öre = 24 penningar
1777-1855	1 riksdaler = 48 skilling, 1 skilling = 12 runstycken 1 riksdaler = 6 daler silvermynt eller 18 daler kopparmynt
1855-1873	1 riksdaler specie = 4 riksdaler riksmünt, 1 riksdaler riksmünt = 100 öre
1873-idag	1 krona = 100 öre

Även för mynt kan förkortningar förekomma, nämligen:

m = mark, **dr** = daler, **km** = kopparmynt, **sm** = silvermynt, **sk** = skilling, **sp** = specie, **rdr** = riks-daler, **rmt** = riksmünt

Personakten 1947–1991

Offentlighets- och sekretesslagen är något som vi släktforskare påverkas av, då den sätter sekretess-gränsen till 70 år för utlämnade/publicerade av handlingar så som kyrkböcker. Därför kan det till en början kännas som att det är lättare att forska om våra släktingar på 1800-talet än de som levde på 1900-talet. Men det finns en rad med källor som man kan använda istället för de vanliga kyrkböckerna.

Personakt blad nr 1
 Akten omfattar blad nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18

2) Efternamn: Johansson
 1) Förnamn: Kasper Bertil Johannes
 3) Kön: M
 4) Födelseid och nummer: 1897 sept 19 681
 5) Yrke: skolelärare
 6) Vacc: V
 7) Stam, nation: Scom
 8) Födelsehemort (föd.-ort): Locknevi H
 9) Lyte: 6811
 10) Trosbekännelse: döpt av sv.-kyrkan döpt S & DB
 11) Koppling, m. m.: K. S. V.
 12) Värnpl.: Frik.
 13) Börd m. m.:
 14) Reg. å sjömanshus:
 15) Värnpl.: Frik.

16) Föräldrar
 Fader: efternamn, förnamn och födelsehemort
 Moder: efternamn, förnamn och födelsehemort

17) Äktenskap

nr	ingången	upplöst	makes efternamn, förnamn och födelsehemort	födelseid och nummer				
nr	år	mån.	dag	år	mån.	dag	nr	
1	32	10	14	52	12	18	Johansson f Gustavsson Ebba Elvira Leonida Locknevi, Kåpa	11 09 03 682
2	54	8	62	03	27		Johansson f Johansson, Ritta Louisa Långsjö	93 02 20 212
3	65	08	26	67	03	14	Johansson, f. Borg, Majken Viola, Metala, Östg.	33 10 03 250

18) 18) kön födelseid och nummer T. A. namn (övre raden) och födelsehemort (undre raden) den andras av föräldrarnas namn födelseid och nummer

Personakten 1947–1991. Samma år som födelsenumret infördes i Sverige påbörjades även de så kallade personakterna. Det var ett dokument som fördes av svenska kyrkan, följde personen när denne flyttade mellan olika församlingar.

I det kan man läsa personens namn, födelsenummer, yrke, ev. föräldrars namn, födelseort och födelsenummer, äktenskap, när man vigdes/skiljdes, make/makas namn, personnr och födelseort. Vidare kan uppgift om barnens namn, födelsenummer och födelseort finnas. Därutöver även flyttningar till församlingar med datum. (Flytt inom församlingen dokumenterades dock inte.) Slutligen antecknades även dödsdatum, ort och dödsorsak eller om personen utvandrade och i så fall vart. Detta dokument kan beställas från aktuellt lands- eller stadsarkiv, och ger en god översikt över personens liv för dessa år.

Statistiska centralbyråns SCB-utdrag

År 1860 bestämde Statistiska Centralbyrån (SCB) att varje församling årligen skulle leverera statistik över hur många som föddes, vigdes och dog. Säkert ett uppskattat arbete för prästerna som nu fick sitta och skriva av kyrkböckerna. SCB-utdrag finns för varje år från 1860 fram till 1949.

SCB-utdragen är grupperade per län, år och församling. SCB-utdragen är en godtagbar ersättningskälla då kyrkböckerna gått förlorade i exempelvis en brand. Man kan även använda SCB-utdragen då kyrkböckerna ännu inte är digitaliserade på grund av sekretess-gränsen som är 70 år. Exempelvis kommer inte Eksjö AIIa:20-AIIa:25 att digitaliseras förrän 2020 då de omfattar åren 1944–1950.

SCB-utdragen finns tillgängliga för åren 1925–1945 hos Arkiv Digital i färg (sök på SCB) och för åren 1860–1945 hos SVAR i gråskala.

Utdrag ur 1925 års **Död- och Begravningsbok** för *Flörups* församling i *Engelstads*

Död- och Begravningsboken för året närmast före ovanstående redogörelseår slutar med löpande årsnummern: *(Utdrages endast i utdraget för det)*

1 Inskrivningens löpande årsnummer	2 D o d			4 Bäkr till församlingen m. k.	6 För- och tillnamn, yrke, nationalitet och religionsbekännelse (om främmande) och bostad samt för hustru mannens och för minderåriga deras föräldrars namn, yrke och bostad	7 F o d d		9 O gift		11 G ift		13 Årskning el. frak.	14 Ålder el. frak.	16 D o d s o r s a k	
	år och månad	dag	m. k.			år	dag och mån.	m. k.	m. k.	m. k.	Pastors anteckn.			Läkares anteckn.	
1	25	jan	1	1	Cecilia Flagg, husrög. Flörups	57	3/2	1						ålder - kallning 63	
2	jan	3	1		Nils Nilsson, arb. i församling.	73	29/3	1						ålder - dovningsavgift 67	

Det man ska tänka på är att SCB-utdragen inte är lika detaljerade som kyrkböckerna. Utdragen för födelseböckerna saknar dopdatum och dopvittnen, och utdragen för dödböckerna saknar begravningsdatum och dessutom saknas dödsorsak fram till 1910. I fall där fadern var okänd vid dopet, men senare blivit känd kan uppgiften ha förts in i födelseboken, men av naturliga skäl inte i SCB-utdraget då det redan var inskickat. Dessutom bör man ha i åtanke att SCB-utdragen är en andrahandskälla, en avskrift av originalet, så felaktiga uppgifter kan förekomma. Man bör alltid verifiera uppgifter ur SCB-utdragen mot originalkälla (kyrkbok) om möjlighet finns.

Studentmatriklar

De som studerade på universitet förr finns dokumenterade i de så kallade studentmatriklarna och ger även dessa goda upplysningar om deras liv även efter att de lämnat Universitetet. Flera av dessa finns digitalt åtkomliga på internet, bland annat på Jonas Magnussons hemsida [Cognatus](#). Du kan även hitta dessa på ditt bibliotek, alternativt fjärrlåna. Återigen vill jag dock påpeka att även i dessa böcker förekommer en hel del fel som bör kontrolleras mot originalkälla.

Både herdaminnena (se sida 43) och studentmatriklarna påminner mycket om varandra till upplägget. Här nedan ett utdrag ur Kalmar Nation i Lund 1670–1914 av Carl Sjöström, år 1734:

54. **Johan Blom**, son af komministern Nils B. (f. 1681 + 1735) och Anna Wellin; f. i Mortorp 20 febr. 1710; gick i Kalmar skola; kronolänsman i Runstens, Långlöths och Gerdslösa socknar 1740; tog afsked 1746; bodde i Långlöth; † derstädes 26 juni 1771.

"Han egde en så ovanlig kroppsstyrka, att han utan särdeles ansträngning kunde upplyfta på vagnen en ekebalk, den flere personer förut icke förmått röra ur stället. Redan som student roade han sina följeslagare med att taga den häst, på hvilken han ridit, i famnen som ett lam och bära honom ett långt stycke väg. Han var lång och storväxt, men af utmärkt fogligt sinneslag." Gift i Långlöth 1) 1741 med Elisabeth Roselia (f. 1715 + 1761), dotter af kyrkoherden Jonas R.; 2) 1764 med enkan Christina Jonsdotter. Enligt vigselboken var Blohm vid sitt andra gifte "alldeles utfattig".

Mantalslängder 1642–1820

Olika skattelängder har funnits långt tillbaka i tiden, bland annat de så kallade jordeböckerna där den allra äldsta är Vårfruberga kosters jordebok från slutet av 1100-talet. På 1530-talet lät Gustav Vasa upprätta årliga jordeböcker över kronans egendomar, och tio år senare började kronans fogdar att även föra bok över skatte- och frälsehemman. Men dessa jordeböcker är svårare att läsa och mindre informativa för oss släktforskare.

Två andra historiskt välkända skattelängder är Älvsborgs lösen 1571 och 1613. För att få tillbaka Älvsborgs fästning 1570 så fick Sverige lova att betala 150,000 daler silvermynt, en enorm summa. Denna lösen drevs in genom att allmogen och prästerna fick betala 10 procent på alla boskap och metaller. Vid Kalmarkriget 1611–1613 blev Sverige återigen av med Älvsborgs fästning, och denna gång fick vi betala tio tunnor med guld.

År 1640 kom det instruktioner att använda kolumnsystemet enligt nedan, och nu var inte de mantalspliktiga angivna i ett antal, utan husbondfolk, tjänstefolk, hemmavarande barn och inhyses specificerades var för sig och blir därför ett mer intressant källmaterial att studera.

Alla som var i arbetsför ålder skulle betala skatt (mantalspenning). Den nedre åldersgränsen var från 1635 12 år fyllda, och från och med riksdagen 1652 höjd till 15 år fyllda. Samma år (1652) sattes den övre åldersgränsen till 63 år. Men bara tre år senare, 1655 beslutades att man skulle betala skatt så länge man hade ett hemman, oavsett hur gammal man var. Men då får man ha i åtanke att det var ett hårt liv man levde förr, få var de som var arbetsföra efter 63 års ålder.

Till en början var adel, tjänstefolk vid hovet och säterierna undantagna från skatten. Var du utfattig eller sjuk kunde du också bli befriad från skatten. Även om mantalslängden som regel innehåller färre uppgifter om personerna än husförhörslängderna, så är de ändå ett intressant material då de som regel började föras långt innan husförhörslängderna.

Namn	Förnamn	Ålder	Barn	Tjänstefolk	Husbondfolk	Anmärkning
1. Olof Mobergher		16 år	1	1	1	3. Anmärkning
2. Hans George Leirik		15 år	1	1	1	1. Anmärkning

Källa: Kalmar läns landskontor (H) EIIIc:1 1745-1745 Bild 3840 / Sida 756 (AID: v400365.b3840.s756)

Exemplet ovan är från Vimmerby stad, 1745. Här börjar längden med första gården i Östra kvarteret, och där bodde Olof Mobergher. Men han bodde inte ensam, i andra kolumnen är det markerat att han hade en hustru, och i sjätte kolumnen är en piga angiven. Dessa två kvinnor är inte angivna vid namn, då endast Olof var skyldig att betala mantalspenning. Vi ser däremot att Olof Mobergher 1745 var rådman.

Vilken information som finns i mantalslängden varierar, och framför allt i senare tiders längder när vi kommer in på 1800-talet kan de vara mer detaljerade. Mantalslängder finns digitaliserade hos Arkiv Digital fram till och med år 1820. Välj Arkivtyp **Landskontor** så hittar du rätt.

Domböcker

Domböcker är en rik källa av information för att göra historien om våra anfäders liv mer levande. Bodde man på landet var det häradstinget man blev kallad till vid anklagelse om brott eller när man skulle lösa någon tvist, inne i staden var det rådstugurätten. I Rådstugan var det borgmästaren som var ordförande, och till sin hjälp hade han ett antal rådmän. Samma konstellation av herrar var även det så kallade magistratet, de som tog beslut gällande stadens ärenden. Magistratet upphörde vid kommunreformen 1862 då landets kommuner skapades.

Domböcker är trots sitt rika innehåll en av de ännu ganska utforskade källorna bland oss släktforskare, inte minst för de stora mängd av text skriven med ibland svårläst handstil. Långt ifrån alla domböcker är dessutom digitaliserade (avfotograferade), och ännu färre är indexerade.

Men tar man sig tiden att börja studera domböckerna kommer du hitta mycket intressant, och inte bara om dina egna släktingar. Man stod mycket oftare förr inför rättens bistra blick, antingen som anklagad, för att påtala en oförrätt eller som vittne. Det räckte att man svor åt någon eller förde oväsen när man inte fick, så blev det en sak för rätten. Otrohet, så kallad lönskaläge var också en vanligt återkommande orsak, för att inte tala om tomtköp och tvister vid arv. Går vi ännu längre tillbaka i tiden förekommer det även häxprocesser och andra anklagelser för utövande av trolldom.

Det finns dock en del genvägar till att hitta rätt i domböckerna. På 1800-talet antecknade prästerna i husförhörslängden när någon hade blivit dömd, en anteckning som sedan kunde följa personen i många år genom de nästkommande husförhörslängderna. En annan genväg är att studera slottshäktenas fångelistor vilka jag berättar mer om i ett senare avsnitt. Slutligen kan det finnas saköreslängder sist i domboken, vilket är ett register över de som har dömts till böter under året. Men tänk på att de här tre genvägarna handlar om när man blivit dömd. En person kan förekomma långt fler gånger i domböckerna är för begångna brott.

	Crönas vård.	Med vård.	Med vård.	Summa vård.
Februari 15 Borgaren Jonas Siöberg för oqvädesord	16	16	16	1.16
Mars 13 Drängen Carl Olofsson för tiufnad	25	25	25	77.20

Källa: Göta Hovrätt - Advokattiskalen Kalmar län (H) EVIIBAA:6535 (1736-1739) Bild 2850 (AID: v280122.b2850)

Ovan saköreslängden för Vimmerby stads dombok 1738: "Februari 15, borgaren Jonas Siöberg för oqvädesord (förolämpning). Mars 13, Drängen Carl Olofsson för tiufnad"

Äldre domböcker, de så kallade reoverade (avskrifter av original) domböckerna hos hovrätten finns digitaliserade av Arkiv Digital från tidigt 1600-tal fram till ungefär mitten på 1700-talet. Saknar man sedan någon volym kan man beställa denna via:

<http://www.arkivdigital.se/bestallningsfotografering>

Svenska adelns ättartavlor

Första gången man stöter på en adelsperson i sin släkt så blir det riktigt spännande. Efter att ha passerat ett antal torpare, backstugusittare och några borgare, så har man kommit fram till någon som levde ett helt annat liv än de övriga förfäderna. Men framför allt, så kommer du nu kunna ta dig riktigt långt tillbaka i tiden, förbi den magiska gränsen där spåren efter allmogen brukar ta slut i arkiven.

Men vad är då adel? Ute i Europa började det på 800-talet bildas feodalstater där riddare belönades för sina insatser genom att tilldelas mark. Ju mer mark man ägde och kunde låta bruka, ju rikare blev man, och med rikedom kom även makt. Adeln slapp dessutom betala skatt till kungen, men i motprestation fick riddaren ställa upp med soldater när det behövdes till något av de många krigen. I Sverige uppstod adeln först i mitten på 1200-talet, men på samma sätt var det stormännen som började samarbeta med kungen. Även här handlade det om att bistå kungen med hästar och stridsdugliga ryttare, och det är nu som rusttjänsten uppstod. Även de svenska stormännen blev befriade från skatt vilket kallas *frälse*. Frälset stadfästes i Alsnö stadga år 1280, och var representerat år 1435 i Arboga vid Sveriges första riksdag som ett eget stånd. Själva ordet *adel* kommer från ädel (äkta, av hög börd) och började användas under Gustav Vasas tid.

Hade man utfört något hjältedåd i krig eller stod kungen nära kunde man bli dubbad till riddare. Dubbningar skedde vid stora fester – ofta i samband med kungliga kröningar eller bröllop. Att bli riddare var en hedersutnämning, och den formella titeln var egentligen *miles* (latin, i plural *militēs*). När man blev adlad tog man sig som regel ett nytt efternamn.

Under riddaren i rang stod väpnaren, vilket var en ung man i vapentjänst hos en riddare. Det var skattebönder som blev väpnare, vilket de blev genom att bekosta en häst, utrustning med vapen, och svära att vara kungen trogen i strid. Formell titel på väpnare var *armiger* (latin).

Från och med 1626 års riddarhusförordning delades Sveriges adel in i tre klasser:

1. Herreklassen
2. Riddarklassen
3. Svenner

Herreklassen bestod i sin tur av grevar (högsta adliga värdigheten), och friherrar. Dessa titulerades högvälborne, och kom från högadeln. Riddarklassen bestod av ättlingar till riddar- och riksrådsätter, även de från högadel. Svenner (obetitlad adel) kom från lågadel och titulerades välborne.

Mycket av originalkällorna för forskning om adel finns i Riddarhusets arkiv. Men den bästa början är att studera *Den introducerade svenska adelns ättartavlor* sammanställd av *Gustaf Elgenstierna* (1871–1948). Detta bokverk omfattar 9 volymer och gavs ut 1925–1936. Det finns gott om avskrifter på nätet från dessa böcker, men jag skulle ändå rekommendera dig att besöka ditt kommunbibliotek för att undvika felaktiga avskrifter. Till detta bokverk har det även sammanställts två supplementböcker av *Carl Szabad* (1947–2015) och Sveriges släktforskarförbund som utgavs 2008 som är fulla av rättningar och kompletteringar till de nio första böckerna.

Vidare kan du även använda *Svenskt biografiskt lexikon* som finns digitalt tillgängligt här:

<https://sok.riksarkivet.se/sbl/Start.aspx>

Präster och herdaminnen

Ute på landsbygden i de små socknarna förr var prästen en central person med makt. Varje söndag stod han och mässade över alla i församlingen, och alla var tvungna att närvara och lyssna på hans åsikter och guds ord. Det var inte heller bara vid husförhören som prästen betygssatte församlingsbornas läs- och kristendoms-kunskaper. Flyttattesten skrevs ut av prästen, och i den kunde han skriva detaljer så som omoral och lösaktighet och bristande kunskaper, bedömningar som han själv gjorde. Likaså var det när han skulle skriva ut frejdebrev som krävdes när man skulle starta upp en egen verksamhet – även här utgick prästen ifrån sin egen åsikt om personen var en respekterad och pålitlig person eller inte. Det fanns även fall där prästen vägrade att skriva ut lysningsbevis om han inte tyckte att de älskande två passade varandra, eller av annan orsak inte skulle gifta sig. Dessutom närvarande ju prästen vid de tre stora händelserna i en persons liv, dopet, vigseln och begravningen. Då som nu fanns det präster som passade mer eller mindre bra för sitt ämbete. Många gånger var det prästen som stod för undervisningen i socknen.

Prästen, som var skattebefriad försörjdes även av sockenborna. En tiondel av vad de producerade (*tiondet*) gick som skatt till kyrkan, ett system som troligen infördes på 1200-talet. Merparten av tiondet betalades i natura, så som råg, vete, rovor, humle, grisar, lamm och fisk. Vid reformationen förändrades tiondet, från och med Västerås riksdag 1527 gick istället 2/3 av tiondet till kronan (kronotiondet) medan prästen fick resterande 1/3 av tiondet. Kronotiondet försvann helt 1903, och prästens tionde 1910. Under medeltiden skänktes mycket mark till kyrkan för att avlöna prästerna, men man trodde naturligtvis samtidigt att man säkrade en plats i himlen efter sin död genom sin gåva. Av den mark som skänktes fick kyrkan ut arrende som också gick till prästens lön. Slutligen får man inte glömma att prästgården hade även han odlings- och betesmark med drängar och pigor som bidrog till prästens välmående.

En vanlig präst på landsbygden hade en relativt begränsad utbildning, och var för det mesta en bonde- eller borgarson. Stadspräster och biskopar däremot hade en längre utbildning, inte allt för sällan vid ett universitet utomlands. Deras kunskaper i latin var därför också mycket bättre. Stadspräster och biskopar kom från borgar- eller adelssläkt.

Stöter du på en präst i din släkt så kommer du att få nytta av det så kallade *herdaminnet*. Det är ett personhistoriskt uppslagsverk över de präster som har arbetat i varje församling. Dessa uppslagsverk är uppdelade per stift. Böckerna för ditt stift bör finnas på ditt lokala bibliotek, annars går de att fjärrlåna. I dessa kan man få fram namn, födelsedatum, dödsdatum och prästens karriär, i vilka församlingar han har verkat, och dessutom förekommer ibland anteckningar om hur han var som person, och hur han skötte sitt arbete.

I många av dessa herdaminnen kan det finnas uppgifter ända från 1200-talet och framåt, även om de tidiga uppgifterna är mer sparsamma. Det förekommer dock en hel del felaktigheter i dessa böcker, så där man kan bör man kontrollera mot originalkälla, vilket naturligtvis är svårt på de uppgifter som är från medeltiden. Se också till att du har tillgång till senaste utgåvan av herdaminnet då dessa rättas och framför allt kompletteras med ny information, även om äldre tiders präster.

Digitaliserade dagstidningar

Äldre tiders dagstidningar innehåller mycket intressanta artiklar och notiser som kan ge oss släktforskare spännande information om våra släktingar. Tack vare ett stort digitaliseringsprojekt på Kungliga biblioteket så finns nu många av äldre tiders tidningar åtkomliga digitalt via följande sida:

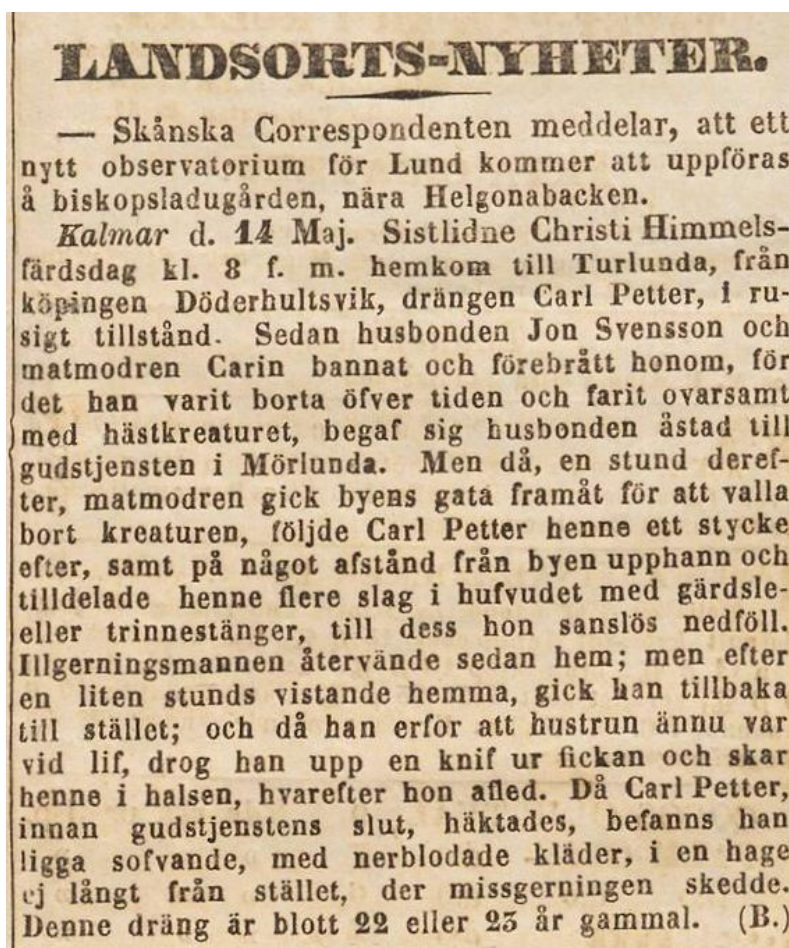
<http://tidningar.kb.se/>

Här kan du sedan söka bland tusentals tidningar från svunnen tid. Även om inte just din lokala tidning har blivit digitaliserad ännu så förekom det ofta att de större tidningarna publicerade intressanta notiser även från landsbygden, så chansen är stor att du kommer hitta något.

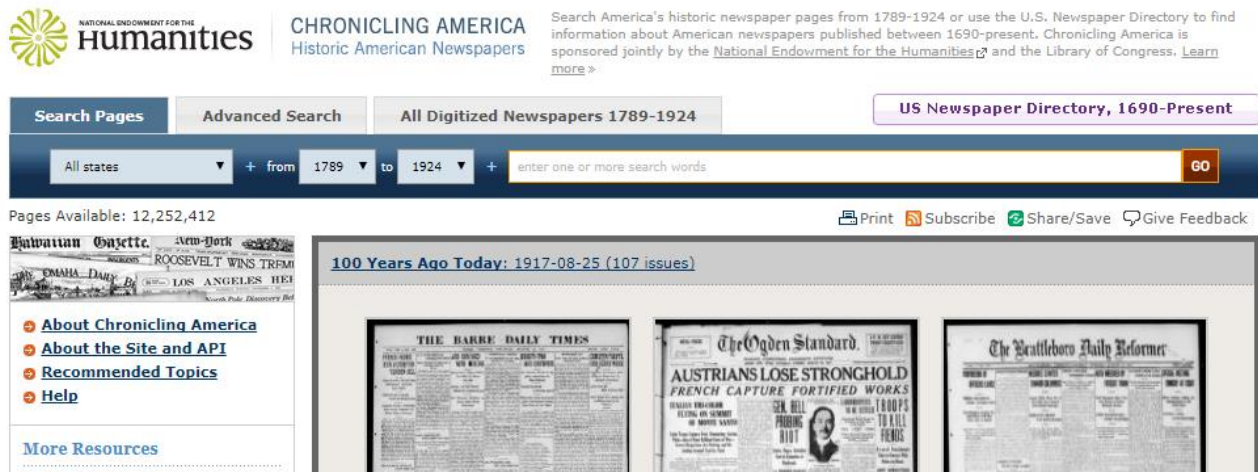
Det allra första numret av Aftonbladet utgivet måndagen den 6 december 1830. Här kan vi se att en helårsprenumeration kostade 10 riksdaler vilket var en ansevärd summa pengar på den tiden.

Tyvärr begränsas många av oss släktforskare att endast kunna läsa tidningar äldre än 125 år – nyare tidningar kan nämligen endast läsas hos Kungliga biblioteket i Stockholm och några få utvalda bibliotek. Detta till trots så finns det ändå mycket från 1700- och 1800-talens tidningar att hämta. Ofta skrevs det ganska målande beskrivningar när det hade hänt något, se exempelvis landsortsnotisen nedan, publicerad i Aftonbladet 20 maj 1842:

Det finns även en amerikansk motsvarighet hos Library of Congress – Chronicling America – där man kan söka i amerikanska tidningar, bra för oss som har släktingar som utvandrat till USA under perioden 1789–1924. Den sidan kommer du åt här:

<http://chroniclingamerica.loc.gov/>

Riktigt intressant blir det när man går in på Minnesota Historical Societys hemsida, där ett stort antal svensk-amerikanska tidningar har digitaliserats. Gå in på följande sida:

<https://newspapers3.mnhs.org/jsp/browse.jsp>

Här finns flera olika tidningar utgivna från 1859 till nutid för svenskar som utvandrat. Nedan en tragisk notis om slaktaren Gabrielsson från Kisa socken, publicerad i Svenska Tribunen, Cicago onsdagen den 24 mars 1897:

Vimmerby. Olyckshändelse. Då slag-
taren O. Gabrielsson i Rösätter, Kisa soc-
ken, den 27 febr. reste från Kisa torg, be-
sökte han först en i hans väg varande auk-
tion och tog därifrån en mindre väg förbi
Björknäs egendom, i hvars närhet Gab-
rielsson råkade välta med skjutsen i en af-
loppsgraf. Nästa dag hittades han död
under lasset. Då vagnen stälpte, lossnade
gaffeln, så att hästen kom ned på fötterna,
men kunde icke själf taga sig ur grafven.
Da han anträffades nästa dag stod han i
vattnet till buken, mycket medtagen af
det kalla badet. G. var vid olyckstillfäl-
let berusad.

Gemensamt för dessa tre hemsidor med digitaliserade dagstidningar är att det kräver inget medlemskap och det är gratis att söka och läsa i tidningarna. Som vanligt får man vara lite påhittig när man söker, exempelvis hittade jag flera artiklar rörande min släkt när jag sökte på Gatstugan, vilket var torpet de bodde i.

SVERIGES RIKSARKIV

Riksarkivet är den myndighet som ansvarar för att arkivera och förvara vårt lands arv av skrifter och dokument, eller som det heter mer officiellt; Riksarkivet har högsta överinseende över landets offentliga arkivväsende. Faktum är också att riksarkivet är en av Sveriges äldsta myndigheter som har sin historia ända från 1618 då Axel Oxenstierna utfärdade en kansliförordning. I organisationen under Riksarkivet ingår nu mer lands- och stadsarkiven, krigsarkivet och slottsarkivet. En väldigt viktig uppgift som riksarkivet också har är att göra dessa arkiv tillgängliga för allmänheten. Riksarkivet når du på adress <http://riksarkivet.se/>

Lands- och stadsarkiven

Det finns 8 landsarkiv som var och ett ansvarar för ett eller flera läns arkiv. I Stockholm och Malmö finns dessutom två stadsarkiv som fungerar som kommunarkiv – dessutom är Stockholm stadsarkiv landsarkiv för Stockholm län. Här följer en lista på de landsarkiv som finns och vilka län/regioner de ansvarar för:

Göteborg	Göteborg, Bohus, Älvsborg, Västra Götaland (Skaraborg)
Härnösand	Gävleborg, Västernorrland, Västerbotten, Norrbotten
Lund	Skåne, Blekinge, Halland
Uppsala	Uppsala, Södermanland, Örebro, Västmanland, Dalarna
Vadstena	Östergötland, Småland
Visby	Gotland
Värmlandarkivet i Karlstad	Värmland
Östersund	Jämtland

Landsarkiven ansvarar för en mängd olika arkiv av vilka några av de för oss släktforskare mest intressanta är; **Kyrkans** arkiv, **Häradsskrivarens** arkiv med mantals- och taxeringslängder, **Härads-** och **rådhusrätternas** samt **magistraternas** arkiv med domböcker, bouppteckningar och lagfarter, **Länsstyrelsens** arkiv med bland annat jordeböckerna.

Krigsarkivet

Sedan 1 juli 1995 ingår även krigsarkivet i Riksarkivets organisation. Här finns handlingar, dokument och kartor från 1500-talet och framåt. Dessutom finns en stor mängd fotografier på soldater. Har du militärer i din släkt kan det finnas intressanta källor för dig här.

SVAR

SVAR – Svensk arkivinformaton – är den del av Riksarkivet som arbetar med att göra arkiven tillgängliga. SVAR digitaliserar (fotograferar av) stora mängder dokument varje år och gör dessa tillgängliga via sin hemsida. 2015 omfattade deras bildarkiv över 164 miljoner bilder, varav 55% är tillgängligt för allmänheten.

NAD – Nationell ArkivDatabas

Ibland när man botaniserar bland digitaliserade kyrkböcker så frågar man sig om det saknas en volym lite här och där – exempelvis flyttlängder är en sån volymserie det förekommer gott om luckor i. Då kan man vända sig till NAD – Nationella ArkivDatabasen som är en databas på Riksarkivets hemsida som innehåller en sökbar förteckning över vilka originalkällor som finns på statens arkiv (inkluderar riksarkivet, landsarkiven samt krigsarkivet), men även bland annat kommun- och landstingsarkiv. För att komma till NAD så går du till denna sida:

<https://sok.riksarkivet.se/nad>

Låt oss säga att vi ska kika på vilka kyrkböcker som finns bevarade i Älvsby församling. Skriv in Älvsby kyrkoarkiv och tryck på sök.

1. Arkiv

Titel: [Älvsby kyrkoarkiv](#)

Tid: 1781 – 1999

Förvaras: Landsarkivet i Härnösand (depå: Kusthöjden 22, Rosenbäcken)

Arkivbildare/upphov: [Älvsby församling \(1809\)](#)

I sökresultatet ser vi att kyrkböcker finns bevarade för tiden 1781–1999, och att dessa är arkiverade på landsarkivet i Härnösand. Datorikonen till höger talar om att det finns digitaliserade volymer åtkomliga, men för kyrkböcker krävs abonnemang hos SVAR. Klicka på titeln Älvsby kyrkoarkiv för att komma vidare.

- 00419 Vimmerby kyrkoarkiv 1411 – 1999
 - A I Husförhörlängder
 - A II a Församlingsböcker
 - A II b Ledkort
 - A II c Förteckningar till församlingsböckerna
 - A II d Fastighetsförteckningar m.m.
 - A II e Adressregister
 - A III Böcker över obefintliga
 - A IV a Församlingsliggare
 - A IV b Obefintligregister
 - A IV c Emigrantregister
 - A IV d Personakter för avlidna och dödförklarade
 - A V Församlingsregister
 - A VI a Avgångsregister
 - A VI b Avgångslängder
 - B I Inflyttningslängder
 - B II Utflyttningslängder
 - C I Födelse- och dopböcker. Huvudserien
 - C II Födelse- och dopböcker. Dubblett(kladd)serien
 - C X Dopbok 1991-1999
 - D I Längder över nattvardsgångdom (konfirmationsböcker)
 - D II Längder över nattvardsgäster (kommunionlängder)
 - D X Konfirmationsbok 1991-1999
 - E I Lysnings- och vigselböcker
 - E II Äktenskapsbok
 - E X Vigselbok 1991-1999
 - F I Död- och begravningsböcker
 - F X Begravningsbok 1991-1999
 - G II Kriminalregister

Ute till vänster finner du nu ett menyträd som visar vilka serier av volymer som finns, klicka på respektive plustecken för att visa respektive serie. Öppnar vi **Alla** så ser vi att nästkommande delar av församlingsböckerna sträcker sig till 1955 och 1958 och kommer med andra ord bli digitalt tillgängliga först 2025 respektive 2028.

Som du ser i menyträdet så finns det även mycket mer material än vad som normalt finns tillgängligt hos bland annat Arkiv Digital, material som säkert inte kommer digitaliseras än på många år. År 2015 uppgav Riksarkivet att de hade över 800 000 hyllmeter med originaldokument, och att endast 10% av dessa var digitaliserade.

Det går även att söka i NAD vad det finns för spännande saker som döljer sig i respektive kommunarkiv. När du gått in på länken ovan, klicka på **Fler sökalternativ** och välj **Kommunal myndighet** och sedan den ort du vill söka på.

Jag har dock märkt att man ibland få använda god fantasi och en gnutta tålamod för att hitta rätt bland allt material som finns sökbart i denna omfattande databas.

LANDSTINGSARKIV

Landstingsarkivet är en källa av information som man först kanske inte tänker på när man släktforskar, men även här finns godbitar att ta del av. Det var kommunalförordningarna 1862 som låg till grund för tillkomsten av Sveriges landsting, och det äldsta källmaterialet (om det finns bevarat) är alltså från mitten av 1860-talet. Jag misstänker också att det skiljer sig mellan de olika landstingsarkiven vad för typ av handlingar som finns arkiverat, men de två viktigaste är patientjournalen och förlossningsjournalen.

Vidare kan det finnas dokument om barn som kommit till barnhem under 1900-talet. Vid ankomst gjordes då en hälsoundersökning och därutöver antecknades uppgift om barnets föräldrar, syskon och eventuellt andra till barnet närstående personer. Självklart dokumenterades även barnets vistelse på barnhemmet, samt in- och utskrivningsdatum.

När du begär ut uppgifter, framför allt om patientjournalen så var tydlig med vad det är du vill ha tillsänt dig då det kan finnas många sidor om en och samma person, till och med feberdiagram som kanske inte är så intressant att ta del av, och ju fler kopior, desto dyrare blir det. Självklart kan du, om du har tid och möjlighet själv besöka arkivet.

Patientjournaler

Äldre patientjournaler och journaler från nerlagda sjukhus/lasarett förvaras i landstingsarkivet och nyare journaler hos respektive sjukhus. Tänk på att patientjournaler är svårare att få ut, då de är sekretessbelagt arkivmaterial, följande regler gäller:

1. Du har rätt att få ta del av din egen journal.
2. Du kan få ut journal för avliden person om det är mer än 70 år sedan personen dog.
3. Du kan få ut journal om du har medgivande från den det berör.
4. Dog personen för mindre än 70 år sedan och har barn, måste du få medgivande från ett av barnen för att få ut journalen.

Slutligen kan du få vara beredd på att styrka ditt släktskap med intyg från folkbokföringen. Man ska också tänka på att informationen kan vara ganska detaljerad, och det kan vara rätt sorglig läsning när man tar del av sina släktingars journaler.

Förlossningsjournaler

Ända in på 1900-talet var det allra vanligaste att föda sitt barn hemma, men under mellankrigstiden blev det allt vanligare att man födde sitt barn på lasarettet. I 1928 års sjukvårdslag fastställdes att landstingen skulle se till att det fanns anstaltsvård vid barnafödande, men på det följde det flera år av diskussioner under vilken tid kommunerna fortfarande stod för förlossningsvården. Först 1937 tillkom lagen om anställande av distriktsbarnmorskor, och då överfördes ansvaret officiellt till landstingen gällande förlossningsvård.

Förlossningsjournalerna (och barnmorskeböckerna) kan vara intressant läsning; här kan du få veta vilken tid på dygnet din farfar föddes, hur förlossningen gick och information om modern. Självklart är detta material av varierande omfång, ibland är anteckningarna mer sparsamma.

Förlossningsjournalen/barnmorskeboken brukar också vara ett av de sista halmstråna för att hitta en okänd fader – men ha inga förhoppningar då det är mycket sällan barnmorskan antecknade just denna uppgift.

SOLDATER

Förr i tiden var det den äldsta sonen i familjen som tog över gården när föräldrarna blev för gamla. Ett sätt för de yngre bröderna att få ett något mer drägligt liv var att bli soldat, eller knekt som det kallades. När man blev soldat representerade man sin rote och församling, och blev tilldelad ett soldattorp med en liten tillhörande åkerlapp att bruka. Med jämna mellanrum bevistade man generalmönstringarna, och dessa dokumenterades av mönsterskrivaren i general-mönster-rullorna.

Mönsterrullorna finns tillgängliga hos Arkiv Digital. När man blev soldat blev man tilldelad ett soldatnamn vilket ofta kunde vara personbeskrivande, exempelvis Rask, Munter, Stark eller Modig. Dessa namn kunde även ärvas av den soldat man ersatte och tog över soldattorpet ifrån, så anta inget släktskap mellan de två soldaterna bara för att de hade samma efternamn.

I Södra Vi husförhörlängd för åren 1807-1811 har vi på sidan 188 (369) soldat Carl Thyr boende i soldattorp nr 82 Norrhult under Örsåsa:

188.

Hemmetets Namn. O id Örsåsa förande sold. N: 82 Norrhult	Född uti	Hitkom ifrån	Beß. N.	Koppor	Vigd.	Sä m
Sold. Carl Thyr	Norrhult 1757.				1790	
H. Hina Mansd	1773.					

Källa: Södra Vi (H) AI:2 (1807-1811) Bild 194 / sid 369 (AID: v24116.b194.s369)

Arkiv Digital har kopplat tillhörande regemente till respektive socken, i Södra Vi tillhörde man Kalmar regemente. Jag väljer att gå in i generalmönsterrullan för 1806, och leta efter nummer 82 Carl Fhyr. Efter lite bläddrande hittar vi honom på regementsnummer 220, nr 82 i Överste Löjtnants kompani. Mönstringen skedde detta år på Hulingsryds slätt med början den 6 juni:

220. 82. Örsåsa Carl Thyr Fhyr ———— Träf. 1773/12/16

5. 6/7. Gift ———— Com. i Plommern.

Källa: Generalmönsterrullor - Kalmar regemente 417 (1806-1806) Bild 81 (AID: v60229.b81)

Här kan vi utläsa att Carl Nilsson Fyr är smålänning, vilket stämmer då han är född i Svinhult. Att han vid mönstringen var drygt 44 år, och hade varit soldat i 16 år, och var gift. Vi får även veta att han var 5 fot och 8 ¾ tum lång. Vi ser också att Carl var kommenderad till Pommern.

Nu när vi vet hans regements- och kompaninumner (220/82) är det lätt att hitta honom i de tidigare rullorna. Den första rullan vi hittar Carl Fyr i är den för 1793 (v60226.b90.s84). Här kan vi läsa; "Jon Wastesson Örstedt, fick avsked vid Cassationsmönstringen den 21 april 1789. Samma dag antogs Johan Johansson Öhr som blev död den 21 november 1789. Roten återersatt den 27 januari 1790 med Carl Nilsson Fyr."

Det finns även ett sökbart register över soldater – Soldatregistret. Här kan man söka efter soldater, men tänk på att registret inte är komplett. Enligt detta register fick Carl Fyr avsked (med största sannolikhet på grund av ålder) år 1813.

Soldatregistret: <http://www.ep.liu.se/databases/soldatregister/search.sv.aspx>

Militärens stamkort

1901 är en milstolpe i Sveriges militärhistoria, då avskaffades nämligen indelningsverket som existerat sedan tidigt 1600-tal. Istället infördes nu allmän värnplikt där varje stridsduglig man mellan 18 och 47 år skulle delta. De första åren användes inskrivningslängder, men man övergick snart till att använda stamkort, ett kort per värnpliktig. Stamkorten förvaras i krigsarkivet och där finns idag runt 2,5 miljoner stamkort. Tyvärr har det skett viss utrensning av stamkort, så det kan förekomma att det saknas kort för din släkting.

På stamkortet kan man se när värnplikten började, vilken tjänstgöring personen gjort, grundutbildning, repövningar och anstånd. Tyvärr har viss utrensning skett av stamkorten, så det kan förekomma att det saknas kort för din släkting.

Värnpliktig Ernst Harald Andersson

Den 16 september 1893 föddes pojken Ernst Harald i Förnäs, torpa socken i Östergötland. I församlingsboken 1910–1919 (AID: v179615.b92.s80) kan vi se antecknat i kolumnen värnpliktsförhållanden: **173 22/14**

- 173** är Ernsts inskrivningsnummer, dvs löpnumret i rullan
- 22** är rullföringsområde (1902–1969, för åren 1886–1901 stod siffran för kompaniområde)
- 14** är årtalet då Ernst blev inskriven

För att få reda på vilket rullföringsområde 22 var, så går vi till Hans Högmans utmärkta sida:

<http://www.hhogman.se/ro-1902-1942.htm>

Här kan vi se att nr 22 var Vimmerby rullföringsområde. Ernst var 47 år 1940, så det är med andra ord i Norra Smålands inskrivningsområde (12) som vi ska leta efter Ernsts stamkort. Vi går nu in i Arkiv Digital och skriver Stamkort i sökrutan, och väljer Norra Smålands inskrivningsområde och volym D2:3 (1893-1894). Efter lite bläddrande så dyker Ernst kort upp:

Form. nr 6 a.
I. F. §§ 13 och 46.

JANUARIUPPLÖP
RAD. 31 KOL. 7
Tillförd avg.-saml. den.....

Red. nr. *10* **Värnpliktskort.**
(Stamkort)

Tillhör R. O. (S. R. O.) nr: *21*
Klass: *1914 a*
Vapenförh. { Vapenför = 1 }
{ Icke vapenf. = 0 } *1*

Inskrivningsnr: **173 22/1914 a**
Namn: **Andersson Ernst Harald**
u: *979*

1. Kyrko- bak- förd i: Stad: *Sjöbo* Rote: *Sjöbo*
Förelseid och ort: *16/9 1893 i Torpa*
Vrke eller äyvelsättning: *Andersson Lars Sjöbo*
Födelseid och ort: *16/9 1893 i Torpa*
Inskrivna i sjömanshus- med reg. nr.: *Sjöbo*
Hemvist och postadress: *Andersson, Sjöbo*
ordinarie i kyrkobokf.-orten: *Sjöbo*
tillfällig:

2. Tilldelad truppslag och tjänstegren vid hären eller tjänst och avdelning vid marinen. **Infanteriet** Längd: Trappavdeln.:
Särskild utbildning:

3. Förut innehavd fast anställning vid krigsmakten samt därander genomgåna skolor och examina; utmärkelseecken m. m. *28/4 27. delbetalt Sjöbo 1908* G. Läk.-kortets nr:

4. Särskild utbildning. Tjänstb.:
Användbarhet i krig.

År.	Tjänstgöringens benämning.	Antal dagar.	Regte station o. s. v.	Komp. skv. batt. o. s. v.	Förändrad tjänstgöring enl. § 108 inskr.-förrordningen; hemförlövalag jämte anledning därtill; antal dagar, för vilka åtaletet familjeunderstöd skall avdragas m. m.	Komp. (o. s. v.) chefs signatur.	7. Inskrivningsmyndigheternas anteckningar.
<i>15</i>	<i>Prov. tekn. skol</i>	<i>150</i>	<i>24</i>	<i>6</i>			Sida i längden:
<i>16</i>	<i>1 rep. öfving</i>	<i>30</i>					
<i>16</i>	<i>2 rep. öfving</i>	<i>45</i>					
<i>16</i>	<i>2 rep. öfving</i>	<i>30</i>					
<i>17</i>	<i>Krigsskolskola</i>	<i>52</i>			<i>enl. g. o. 202/1918 Tjänstledig</i>	<i>1. 10. 18</i>	
<i>17</i>	<i>3. rep. öfving</i>	<i>30</i>		<i>6</i>	<i>enl. g. o. 202/1918</i>	<i>1. 10. 18</i>	

*) Införes med blyerts.
**) Ordinarie adress ändras och tillfällig sådan införes med blyerts jämte dag för införandet.
***) Införes med blyerts av rullföringsbefalet, då så provas behövt.
****) Införes med rött bläck av övningsbefalet.

Koll.: (Rullf.bef.s signatur)

Källa: Norra Smålands inskrivningsområde (Io 12), Eksjö rullföringsområde (Ro 21) (F)
D2:3 (1893-1894) Bild 4670 (AID: v806530.b4670)

Här kan vi nu se att Ernst tillhörde infanteriet, och att han gjorde sin värnplikt och repövning vid I4, det vill säga vid Livgrenadjärregementet som var förlagt till Linköpings garnison. Man kan även se hur många dagar varje år Ernst var i Linköping.

Avskedad blev soldaten när han blev för gammal, alternativt blev skadad eller drabbades av sjukdom så att man inte längre var duglig för soldattjänst. Efter avslutad tjänst fick soldaten lämna ifrån sig soldattorpet och vanligt var att man även lämnade ifrån sig soldatnamnet och gick tillbaka till sitt eget Patronymikon. På 1800-talet blev det dock mer och mer vanligt att man behöll soldatnamnet livet ut. Man kunde även få avsked om man begått något brott (man blev då **kasserad**).

Frikallad var man när man blivit befriad från värnplikt. Förkortas ofta frik. i kyrkböckerna. Frikallad blev man i första hand om man hade fysiska eller psykiska problem som gjorde att man var oduglig för tjänstgöring. Det förekom även fall där mannen inte togs ut för att han var familjeförsörjare med flera små barn som inte skulle klara sig själva, men dessa fall är mer sällan förekommande.

Livet som soldat

Det var roteböndernas uppgift att utse vem som skulle bli soldat i deras rote, och det var främst bland drängar och fattiga som rekryteringen skedde. Det var som sagt var ett utmärkt tillfälle för en ung man som själv inte ägde någon jord att få en möjlighet att försörja sig. Rotebönderna hade tre månader på sig efter att deras föregående soldat blivit avskedad eller avlidit, och därefter var det upp till kompanichefen att godkänna föreslagen person. Rotebönderna, deras söner och fäder slapp bli uttagna till krigstjänst för att de höll med en rotesoldat.

Soldaten skulle sedan delta vid varje generalmönstringsmöte som hölls vart tredje år, och vid sitt första möte gick han från att vara rekryt till att bli betecknad som soldat (vilket kallades *approbation*). Varje år hölls regementsmöte på 2–3 veckor, och då får man tänka på att soldaten kunde ha lång väg att gå, ofta flera dagar. Den månaden som han var borta var det soldathustrun som fick sköta hem, barn och boskap helt själv. Dessutom förekom kompanimöten flera gånger varje år vid kompanicefens boställe där man övade exercis, skytte och strid. I fredstid användes även soldaterna som arbetskraft exempelvis vid fästningsarbeten eller kanalbyggande, även då var de längre tider borta från hustru och barn. Soldaten fick även lära sig att läsa och skriva, och kunde därför agera byskolelärare långt innan folkskolan infördes 1842.

Även om det är över 200 år sedan Sverige låg i krig, så kantas vår äldre historia av många, och en del långdragna krig. I dessa fall var det många soldathustrur som valde att följa mannen ut i krig. Kvinnorna spelade en viktig roll och ingick i den så kallade trossen. Deras uppgift var att laga mat, vårda skadade soldater, och även gräva värn. Hälften av armén bestod av soldater, resten var kvinnor och barn under krigen, och så var det långt in på 1700-talet. Även när kvinnan valde att stanna hemma vid soldattorpet så var livet hårt för henne när mannen drog i krig då han kunde vara borta i flera år i taget.

Soldattorpet bekostades av roten, och det fanns stadga som talade om hur stort det skulle vara, nämligen 8 x 4 meter och omkring 2 meter högt. Torpet skulle ha två fönster i det större rummet, fanns det kammare räckte det med en glugg där. Torpet var byggt som en ryggåsstuga, utan innertak, och dess tak täcktes med torv, takspån eller näver.

Dessutom skulle det finnas en spis- och bakugn. På torpet skulle en skylt hänga där det tydligt framgick vilket regemente, kompani och rote soldaten tillhörde. Vart tredje år genomfördes torpbesiktning där soldaten, rotebönderna och kompani-chefen var närvarande.

Soldattorpet låg ofta i utkanten av byn, eller vid allmanningen, odlingsjorden var oftast inte den bästa, men tillräckligt bra för att försörja en liten familj. När det byggdes ett nytt soldattorp var det soldaten själv som fick odla upp marken, och det kunde ta tid innan den gav bra avkastning. Betesmarken skulle vara tillräcklig för att föda en ko. Någon häst hade soldaten som regel inte råd med, utan häst fick han vid enstaka tillfällen låna av rotebonden.

Avskedad blev soldaten som jag tidigare nämnt när han blev för gammal, sjuk eller skadad. Men han kunde även begära avsked själv, vilket inte alltid var så lätt. Han måste då ha ett giltigt skäl och ett intyg från regementsläkaren där det intygades att han exempelvis var för sjuk. Det var inte alltid avskedet godkändes, framför allt inte i krigstider.

Livet efter militären kunde den före detta soldaten bli kyrkoskrivare, kyrkvaktmästare eller för den del fjärdingsman, han var ju en välutbildad och berest man. Men självklart kunde det även sluta i en nergången backstuga eller som inhyses hos något av barnen till soldaten.

DATABASER & REGISTER

Att forska förr i tiden, några årtionden tillbaka, betydde att man fick ta sig tiden att besöka sitt lands- eller stadsarkiv och där mödosamt leta i originalböckerna. Idag är situationen en helt annan då det på senare år formligen har exploderat med nya databaser och register som kan vara till stor hjälp då vi har kört fast i vår släktforskning. Ta till exempelvis prästen i Gamleby som skrev att Karl i Dalebo flyttade till Värmland 1886. Istället för att metodiskt leta igenom de nästan hundra församlingarna i Värmland så gör man en sökning i Sveriges befolkning 1890 och hittar Karl i Älvsbacka.

Innan jag går in på några av de vanligaste och mest användbara databaserna så vill jag starkt poängtera att dessa databaser och register **aldrig ersätter originalkällan**, då de till stor del baseras på andra- och ibland till och med tredjehandsinformation. Kontrollera därför alltid så långt som möjligt uppgifterna mot originalkälla.

Sveriges befolkning

Med mantalslängderna som källa har det tagits fram ett antal databaser kallade Sveriges befolkning. I dessa databaser får man reda på vart personen bodde då mantalslängden sammanställdes, och vilka fler personer som fanns i hushållet eller på samma adress.

1880, 1890, 1900, 1910 är kompletta och finns tillgängliga hos SVAR, och även att köpa som enskilda databaser. Även **1930** finns sökbart hos SVAR, men är ännu inte komplett. **1860** och **1870** är påbörjade, men långt ifrån klara.

I samarbete mellan Riksarkivet och Sveriges släktforskarförbund har det tagits fram befolkningsdatabaser för **1970, 1980 och 1990**. Dessa finns endast tillgängliga att köpa som CD-skivor, ej via abonnemang. Dessa tre databaser är bra då inga så pass nya kyrkböcker (förutom vigselböcker och flyttlängder) är publicerade. Ett annat alternativ för denna period är att använda personakten.

Slutligen har Arkiv Digital släppt **1950** och **1960** års befolkning, varav 1960 års databas endast är tillgänglig med abonnemang Allt-i-ett.

Sveriges dödbok 1901-2013

En databas med så gott som alla personer som har avlidit i Sverige under 1901–2013. Databasen innehåller uppgifter om dödsdatum, namn, personnr samt bokföringsadress. Även information om civilstånd och datum för civilståndsändring förekommer. Detta är den databas som jag personligen har haft mest nytta av genom åren och gjort mest sökningar i.

Begravda i Sverige 2

En databas vilken innehåller information om begravda personer i Sverige. Detta register är inte lika komplett, men befintliga poster innehåller namn, dödsdatum, begravningsdatum, personnr, och vart på kyrkogården graven finns. Även födelsenummer och titel/yrke förekommer på många av posterna. Används med fördel i kombination med Sveriges dödbok.

Kyrkogårdar i Sverige

Det finns flera olika register på internet i vilka man kan söka efter gravar i Sverige. Ha dock i åtanke att inget av dessa är kompletta:

<https://iservice.stockholm.se/open/Hittagraven/Pages/Search.aspx>

<http://www.svenskagravar.se/>

<http://www.finngraven.se/>

<http://gravar.se/>

<http://grav.genealogi.se/Gravsoklist.php>

Det finns även en internationell motsvarighet som ska innehålla hela 154 miljoner poster:

<http://www.findagrave.com/>

Ancestry

Ancestry är troligen den största aktören i världen att presentera både digitaliserade källor men även en stor mängd olika sökbara register och databaser. Tre av dessa är speciellt intressanta för oss med anor i Sverige;

Sverige, namnindexerade födelseuppgifter 1859–1943

Detta register innehåller namnindexerade födelseuppgifter för åren 1859–1943. Du behöver inte vara betalande medlem för att söka i registret, utan det räcker med ett gratiskonto. Vill du däremot även se originalkällan så måste du ha ett betalabonnemang. I registret som är så gott som helt baserat på SCB-utdragen kan man söka på en rad olika data, allt från namn, födelsedatum och ort till föräldrars namn och födelsedatum:

<http://search.ancestry.se/search/db.aspx?dbid=2262>

The screenshot shows the search interface for 'Sverige, namnindexerade födelseuppgifter, 1859-1943'. It features a search bar with a 'SÖK' button and a checkbox for 'Matcha alla termer exakt'. There are input fields for 'För- & andranamn' and 'Efternamn'. Below these are dropdown menus for 'Föddes' and 'Livshändelser', each with an 'Årtal' input field. There are also input fields for 'Församling, Län, Land' for both birth and life events. On the right side, there is a section titled 'Bläddra i denna samling' with instructions to 'Välj något av alternativen nedan om du villt bläddra i den här bildserien.' It includes dropdown menus for 'Län', 'Församling', and 'År'.

Sverige, vigseluppgifter 1860–1943

Detta register som publicerades sommaren 2017 kan man söka efter svenska vigslar för åren 1860–1943. Även detta register är baserat på SCB-utdragen. Här måste du dock vara betalande medlem för att kunna öppna upp sökresultatet:

<http://search.ancestry.se/search/db.aspx?dbid=61363>

Sverige, urval av uppgifter om avlidna, 1840–1942

Slutligen har vi ett register över avlidna personer i Sverige för åren 1840–1942 som publicerades våren 2017. Återigen är det SCB-utdragen som varit källan vid indexeringen, och även i detta register måste man vara betalande medlem för att få se sökresultaten:

<http://search.ancestry.se/search/db.aspx?dbid=60492>

Arkiv Digital

Även Arkiv Digital har på senare tid börjat publicera det ena efter det andra intressanta registret, förutom 1950 och 1960 års befolkning, finns följande register;

Befolkningen i Sverige 1880–1920

Hos arkiv Digital finns ett register baserat på husförhörlängder och församlingsböcker omfattande 46 miljoner poster. Detta register är utmärkt om en person under denna tid försvinner ur kyrkboken utan att det har antecknats var denne flyttade. Åtkomst av registret kräver ett Allt-i-ett abonnemang. Observera att detta register inte omfattar Stockholm stad, där får man istället vända sig till Rotemansregistret

Svenskar i USA 1940

Har man släktingar som utvandrat i slutet av 1800-talet eller början på 1900-talet kan Arkiv Digital's register över svenskfödda personer i USA 1940 vara intressant. De omkring 447.000 posterna är tagna från US Census 1940. Åtkomst av registret kräver ett Allt-i-ett abonnemang.

Regionala databaser

Glöm inte att se efter om det finns regionala databaser/indexerade register för den del av landet du släktforskar i. Till skillnad från många andra register sträcker sig dessa ända tillbaka till 1600-talet. Personligen har jag haft stor nytta av PFL-skivorna från PLF Oskarshamn, då merparten av min släkt har levt inom Smålands gränser. Det finns även gratis databaser publicerade på internet:

Släktdata avskrifter från många socknar i hela landet <http://www.slaktdata.org/regsearch>

DDSS avskrifter för Skåne, Halland och Blekinge <http://ddss.nu/>

Kråken avskrifter från Västerbotten, Ångermanland och Lappland <http://www.kråken.se/>

KRIMINELLA SLÄKTINGAR

Jag har tidigare nämnt domböckerna som en rik källa till information, inte minst för de som tillfälligt befann sig på fel sida av lagen. I domboken får du veta hur brottet begicks, men vad hände sedan när domen fallit?

Slottshäktenas fånglistor 1750–1825

Arkiv Digital har digitaliserat (fotograferat av) slottshäktenas fånglistor för åren 1750–1825. För äldre tiders kriminella är detta en guldgruva av information, och ofta en genväg till i vilken dombok man ska leta. I slottshäktet fick man sitta i väntan på rättegång, och om brottet var av allvarlig art kunde man bli tvungen att närvara vid flera ting på olika tider på året, och då satt man även mellan rannsakingarna (förhören) i slottshäktet. Även efter att domen fallit kunde man få sitta i slottshäktet i väntan på verkställande av straffet. Sök på Justitiekanslern i Arkiv Digital för att hitta rätt.

År	Namn	År	År	År
1773. Julii	Drängen Påvel Andersson i från Tuna Län dömd för mord och förvarandes i fängelse efter höglofl. Kongl. hofrättens utslag af d. 20 November 1773		/	/
1775. April	Bonden Didrick Larsson för hemfridsbrott dömd till fästningsarbete och kroppsstraff som han undergår så snart han blifvet frisk			

Källa: Justitiekanslern -1974, Huvudarkivet EIIIcc:96 (1776-1776) Bild 1030 (AID: v567696.b1030)

Förteckning för Junii Månad på Fångarne uti Calmar Slotts Häckte År 1776;

Drängen Påvel Andersson ufrån Tuna Läns härad, angifwen för mord och förvarandes i fängelse efter höglofl. Kongl. hofrättens utslag af d. 20 November 1773.

Bonden Didrick Larsson för hemfridsbrott dömd till fästningsarbete och kroppsstraff som han undergår så snart han blifvet frisk.

Som du ser på bonden Larsson så var han dömd, men fick inte straffas förrän han blev frisk. Förhållandena i slottshäktena förr var vidriga, ohyra och smuts, undermålig mat och isandes kallt på vintern vilket gjorde att sjukdomar spreds snabbt. Ändå såg nog inte Didrick fram emot att bli frisk, att bli dömd till fästningsarbete var ett hårt straff, och många dog som en följd av det.

Cellfängelsernas kyrkoböcker

På mitten av 1800-talet ersattes slottshäkterna av cellfängelserna, där varje fånge satt i en egen cell. Även för dessa fångar fördes kyrkobok. (Sök på Kriminalvård i Arkiv Digital.) Här får varje fånge ett nummer, som den behåller tills den bli frisläppt. I dessa böcker kan man utläsa när och var personen var född, om dess uppväxt, föräldrar och naturligtvis vilket straff den avtjänar. Man får även veta personens kunskaper i kristendom och läsning, hur personen skötte sig under vistelsen i fängelset, och slutligen när den blev frisläppt.

Fotografier på frisläppta fångar

På 1870-talet började man att fotografera fångarna då de frigavs, för att de lättare skulle kunna identifieras om de fortsatte på brottets bana. Hos Arkiv Digital finns dessa digitaliserade för åren 1876-1910, hos SVAR några år till fram till 1925. Sök på Kriminalpolisen i Malmö hos Arkiv Digital. Hos både AD och SVAR finns sökbara register över vilka fångar som finns med, för att söka hos Arkiv Digital går du in på följande länk:

<https://www.arkivdigital.se/register/frigivna>

Hos Arkiv Digital finns även en serie fotografier på kriminella för åren 1859–1861, sök på Malmö länsfängelse.

Fotografier på kriminella i Stockholm

publicerade Stockholms stadsarkiv ett nytt register med över 10.000 polisbilder på brottslingar under åren 1869-1920 framtaget av Karin Gustafsson. Tyvärr är detta endast på personer som begått brott i Stockholm, men även födelseort är sökbar, kanske har du tur ändå att hitta något. Här är länken till detta register:

<http://digitalastadsarkivet.stockholm.se/Databas/stockholmspolisens-spaningsfotografier-1869-1920/Sok>

Indexerat register för Linköping och Norrköping

Det finns indexerade register av fångrullor hos Linköpings universitet för Linköpings kronohäkte 1806–1892, Norrköpings fångvårdsanstalt 1826-1886 samt Norrköpings spinnhus 1814-1920. Dessa register är gratis att söka i, och du hittar dem på följande adress:

<http://www.ep.liu.se/databases/fangrullar/default.sv.aspx>

Lösaktiga och prostituerade kvinnor

Sök på **Kriminalpolisen i Malmö** hos Arkiv Digital så hittar du liggare över lösaktiga och prostituerade kvinnor för åren 1874–1902. Här finns information om bostad, utseende, födelse- och familjebild, förutvarande sysselsättning och levnadsomständigheter.

DEL III

TEORI & HISTORIA

I det tredje kapitlet tänkte jag dels gå igenom några av de många ord och termer som du kommer stöta på som släktforskare och som är bra att känna till. Jag ska också gå in på det viktiga ämnet källor och källkritik och förklara varför det framför allt för egen del är bra att känna till grunderna även för det.

"Om vi vet var vi kommer från, kan vi bättre förstå vart vi ska gå. Om vi vet vem vi kommer från, kan vi bättre förstå vilka vi är."

TERMINOLOGI

Terminologi inom släktforskningen

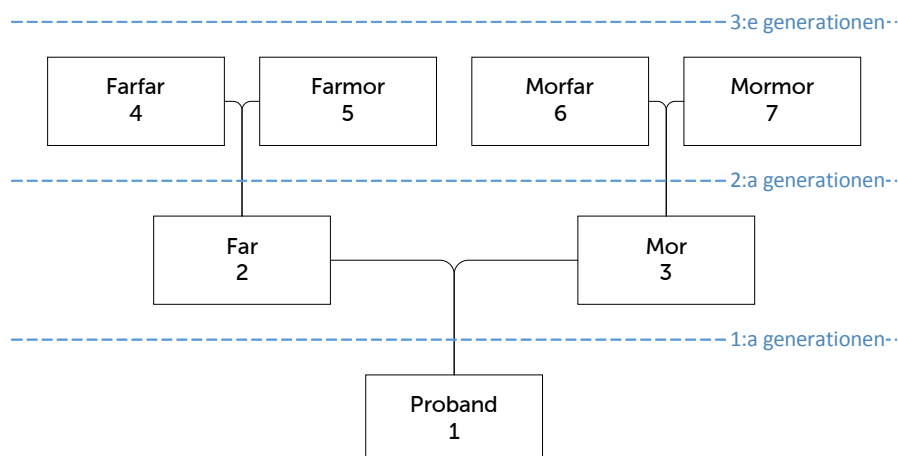
I det här avsnittet går jag igenom några vanliga termer och ord som används flitigt inom släktforskning vilka är bra att känna till när du kommer i kontakt med andra släktforskare.

Genealogi är det som vi i dagligt tal kallar för släktforskning, och det brukar beskrivas som läran om människors släktförhållanden och innefattar även systematiska metoder för släktforskning. Genealogi räknas tillsammans med biografien till de historiska hjälpvetenskaperna (vetenskaper som används som stöd i historisk forskning). Även om det finns en mindre grupp välkända, professionella släktforskare så är Genealogi det forskningsområde som till allra största delen utförs av amatörer, men vi amatörer kan vara nog så kunniga och många gånger specialiserade på något av alla de intressanta områdena inom släktforskning.

Proband är den person som din släktforskning utgår ifrån. För många är det kanske en självklarhet att släktforskningen utgår ifrån sig själv, men så är inte fallet för mig, utan min släktforskning utgår ifrån min dotter, alltså är hon proband.

Ana är en släkting som du härstammar ifrån. Man kan även specificera sig genom att säga **anfader** vilket är en manlig ana, och **anmoder** för en kvinnlig ana. För att krångla till det en aning så när man säger anfäder, alltså plural, så är anfäder synonymt med **förfäder**, det vill säga ordet blir då könsneutralt. **Grindana**, eller gateway ancestor som det heter på engelska är den person som länkar din släkt till adel och troligen så småningom till kungaslätker.

Antavla eller släktträdet som det mer vanligtvis kallas, är en överskådlig karta över dina förfäder och deras relationer sins emellan. Efter ett tag inser man snart att skriva ut alla förfäder i ett släktträd blir en omöjlighet, då redan vid 8:e generationen så ingår totalt 255 personer. Ett sätt att lätt hitta rätt relationer mellan anorna är att använda **Kekules system** där anorna numreras i stigande ordning. Probanden är nummer 1, dennes far 2 och mor 3, farfar 4 och så vidare.

Probanden tillhör första generationen. Far och mor till denne blir generation 2. En del räknar föräldrarna som första generationen, men faktum är ju att du (om du är proband), dina syskon och dina kusiner också är en generation, och som trädet är ritat, den första.

Anförlust uppstår när två nära släktingar, exempelvis kusiner gifter sig med varandra. Då de har gemensamma mor- eller farföräldrar, så blir det inte lika många unika förfäder i släkträdets som det annars hade blivit.

Stamfader är den "tidigast kända manliga personen i en släkt", och det är många som väljer att rita **stamträd** (kallas även ättartavla) med stamfadern som utgångspunkt och sedan försöka hitta så många ättlingar (barn, barnbarn etc.) till denne som möjligt. Den kvinnliga motsvarigheten är **stammoder**.

Härstamning. När man tar sig bakåt i sin släkt kan man även roa sig med att se hur långt tillbaka i rakt uppstigande led på faderssidan (farfars farfar etc.) man kan komma, det kallas för **patrilinjär härstamning** (eller agnatisk härstamning). Patrilinjär kommer från latinets pater för fader. Ytterligare synonym för detta är **svärdslinje** eller **farslinje**.

Motsvarande på moderssidan (mormors mormor etc.) kallas för **matrilijär härstamning**. Matrilinjär kommer från latinets mater – moder. Synonymer är **spinnsida** eller **morslinje**.

Har du förresten tänkt på att i engelska språket särskiljer man inte på far och morföräldrar? Där heter både farmor och mormor **grandmother**, och farfar och morfar **grandfather**. För att krångla till det ytterligare heter farfars far great grandfather. För att tydliggöra om det är far eller morföräldrar anger man istället **paternal grandfather** (farfar) och **maternal grandfather** (morfar).

Kusiner och trasslingar! Något annat man stöter på som släktforskare är naturligtvis släktskapsord där två personer har gemensamma föräldrar. De två personerna är syskon, men vad blir i sin tur deras respektive barn och barnbarn till varandra? Kusiner känner du säkert till, men sen? De följande generationernas släktskap beskrivs med följande ord:

De två sista, pysslingar och trasslingar är tillkomna i ganska sen tid, och anses vara skämtsamma benämningar enligt en del av de lärde. Om man tycker att dessa relationer var lite trassliga, så kika på engelska släktförhållanden, där man pratar om 2nd cousin once removed och 3rd cousin twice removed etc. vilket kan förvilliga den bästa, och vi ska inte gå in på kinesiska släktskapsförhållanden för där blir terminologin en hel vetenskap!

KÄLLOR OCH KÄLLKRITIK

Vikten av att ange källa

Om jag sa att du kunde hoppa över förra avsnittet, så får du absolut inte missa detta, den här två sidorna är troligen de viktigaste i hela denna introduktion. Även om släktforskning för oss allra flesta är och alltid kommer att förbli ett fritidsintresse, så är det ändå viktigt att man backar upp sitt forskningsresultat med korrekt källhänvisningar, det vill säga talar om var någonstans man har hittat varje enskild uppgift.

Varför då kan man fråga sig? Det finns flera anledningar. Till och börja med, om du inte kan backa upp dina uppgifter med att ange källa, så är dina uppgifter ett påstående, inte fakta. För det andra, att ange källa är ett bra sätt för andra som vill bekräfta dina uppgifter, och se om du har tolkat informationen rätt. Men allra viktigast är att använda korrekta källreferenser för din egen del! Under de kommande åren kommer du att inse vikten och glädjen av att ha sparat källreferenser till de uppgifter du hittat. Du kan då snabbt gå tillbaka när du behöver kontrollera något, och slipper göra om samma tidskrävande sökning i husförhörslängd eller vad det nu kan vara. Genom att ange källreferenser så kommer du att spara väldigt mycket tid åt dig själv framöver.

Källreferens till kyrkböcker

De flesta uppgifter du kommer att dokumentera kommer från kyrkböckerna. Nedan är en källreferens till Vimmerby stads husförhörslängd från 1810:

Vimmerby stadsförsamling AI:4 (1810–1816) Bild 103 / sid 90

Den första delen, **Vimmerby stadsförsamling**, talar om vilken församling det gäller. Den andra delen, **AI:4 (1810-1816)**, talar om vilken volym det är, det vill säga den fjärde husförhörslängden, och att den omfattar åren 1810-1816. Sista delen, **Bild 103/sid 90** talar om vilken sida i volymen det är. Detta är en adekvat källreferens för en kyrkbok.

När du använder Arkiv Digital, så kan du med fördel även inkludera deras AID-nummer, vilket kan se ut så här:

AID: v24378.b103.s90

Det är ett ID-system unikt för Arkiv Digital, och säger med andra ord ingenting för den som använder SVAR eller Ancestry. Men för oss som använder Arkiv Digital är den väldigt smidig att ha med i källreferensen, men se den som ett komplement, och använd inte bara AID som källreferens. När du är i Arkiv Digital kan du enkelt kopiera ut källreferens genom att trycka CTRL + ALT + 1 (för PC, för MAC är det Mod + ALT + 1) och sedan klistra in den i din dokumentation med CTRL + V. Gör du det, kommer du märka att du får med ytterligare information, nämligen denna:

NAD: SE/VALA/00419

NAD står för Nationell Arkivdatabas, och VALA för att den fysiska, avfotograferade boken finns hos landsarkivet i Vadstena. Personligen tar jag inte med denna del när jag anger källreferenser, men det är en smaksak.

Andra typer av källreferenser

Men du kommer även att använda många andra källor när du släktforskar. Är uppgiften hämtad ur en bok, brukar jag ange bokens titel, författare samt utgivningsår. Är det ur en tidning, anger jag tidningens namn och utgivningsdatum. Är det en muntlig historia du fått berättat för dig, så skriv helt enkelt; berättat av *personens namn* och datum.

Ett märkligt fenomen man ser ofta på internet, där folk har publicerat sin släktforskning, är att man har angivit ett namn som källa till uppgiften, exempelvis Margit Karlsson. Jag förstår självklart att personen i fråga har fått uppgiften av Margit, men en korrekt källa är det inte, inte en källa som styrker själva uppgiften i alla fall, och bör därför inte publiceras publikt.

Andrahandskällor och tillfälliga källreferenser

Födelseboken som prästen en gång skrev, är en så kallad **förstahandskälla**. Prästen var med vid dopet, och är alltså den person som bäst kan åter ange vad som hände. SCB-utdragen som började föras 1860, är en så kallad **andrahandskälla**, en avskrift av kyrkoboken. Här kan alltså personen i fråga ha läst och skrivit av fel. Databasen Sveriges dödbok bygger i sin tur till viss del på uppgifter ur SCB, vilket gör att den delvis bör betraktas som en **tredjehandskälla**.

Det är absolut inget fel i att använda databaser, andra- och tredjehandskällor, och ange dessa som **tillfälliga källreferenser**. Men ha alltid ambitionen att på sikt verifiera uppgiften mot originalkällan.

För att lära dig mer om Källor och källkritik kan du läsa Michael Lundholms handbok **Källkritik och källhänvisningar**, utgiven 2016 av Sveriges släktforskarförbund (ISBN 9789188341020).

Var alltid källkritisk!

Idag översvämmas vi släktforskare av andras uppgifter via publicerade släktträd på internet. Men precis som jag säkert har gjort fel här och där i mina slutsatser, så har även andra gjort det. Träden på internet innehåller fel, ibland rent uppenbara fel som att modern var fyra år när hon fick sitt första barn, eller att modern varit död i femton år då hon uppges ha fött sitt sista barn. Sådana fel är lätta att upptäcka, medan andra kan vara svårare.

”Huvudregeln för seriös släktforskning är att inte lite fullt ut på någon annans uppgift innan du själv har bekräftat den med hjälp av originalkällan.”

Andras släktforskning, indexerade register, databaser och påståenden i olika discussionsforum på internet är alltid påstående tills du själv har bekräftat uppgiften. Därför är det alltid viktigt att kontrollera andras uppgifter mot originalkällan **innan** du tar med dessa i din egen släktforskning. Tyvärr är det allt för många som slarvar med detta, och felaktiga uppgifter sprids friskt på internet varför det är farligt att tro att bara för att man stöter på samma uppgift i flera olika träd så måste den vara sann.

Fabricerade släkträd

Människan har av naturen alltid mer eller mindre varit nyfiken på varifrån man kommer, vad är det som har gjort att jag är jag? Ditt sätt att tänka, prata och ta beslut beror till stor del på vad dina föräldrar har sagt, gjort och lärt dig. Dina föräldrar har i sin tur påverkats på samma sätt av sina föräldrar. På så sätt har du ärvt mer av din farmors morfar och mormors mor än bara ditt dna. Så det är inte alls märkligt att man vill ta reda på mer om de föregående generationerna i sin släkt, vem var de, och hur var deras liv? Men det är inte bara denna nyfikenhet som varit drivkraften, ibland har strävan efter att ha ädlare och mer storslagna anor gjort att man har tillåtit fantasin väva ihop falska släkträd.

Vårt lilla kungarrike beläget i den nordligaste delen av Europa har i äldre tider haft en något undanskymd existens, men samtidigt mytomspunnen. När Ansgar färdades över Östersjön i sin färd för att kristna det svenska folket så var han rädd att bli drabbad av den fruktade kraken, ett sjömonster som lurade på havets botten. Det var också från detta frostiga rike som de legendariska Goterna påstods härstamma, Goterna som drog ut i världen och underkuvade många av de andra framstående civilisationerna, inte minst i Egypten och Asien. Detta var något som den småländske biskopen *Nicolaus Ragvaldi* påpekade vid det allomfattande kyrkomötet i Basel som inleddes 1431. Nicolaus ville påvisa att Sverige var ett land med en lång och stolt historia, och att Sverige var det äldsta riket i världen.

Men Nicolaus var långt ifrån ensam om att vilja fabricera fram en mer spännande och ärorik historia. Går vi hundra år framåt i tiden så hittar vi vårt lands sista katolska *ärkebiskop Johannes Magnus* som på grund av Gustav I blev tvungen att lämna landet och leva resten av livet i exil nere i Italien. Även Johannes Magnus ville framhäva Sveriges stolta historia, och skrev bokverket *Historia de omnibus Gothorum Sveonumque regibus* som gavs ut 1556, elva år efter Johannes död. I den börjar Johannes berätta om Noaks ark och syndafloden. Noak fick en son vid namn Jafet, vars son Magog landsteg på den skandinaviska halvön 88 år efter syndafloden. Här blev Magog kung och fick fem barn, den äldsta var sonen Sven som blev Svearnas kung, och dess yngre bror Götar som blev kung över Götarna. Efter dessa följde den ena påhittade regenten efter den andra, tills vi kommer fram till den första kungen som vi faktiskt vet har levt, *Eiríkr Sigrsæli*, det vill säga Erik Segersäll, far till Olof Skötkonung. I Johannes påhittade regentlängd finns sex stycken kungar med namnet Karl, varför Carl XIV Gustaf egentligen borde ha regentnummer tio istället för sexton. Kommer du in på adel och kungasläkter i din forskning, stanna därför vid Erik Segersäll, det som finns innan det är ren fantasi.

Dock är allt i äldre tider inte påhittat. 1568 föddes Johan Bure som kom att bli Sveriges förste riksantikvarie och riksbibliotekarie. Johan Bure var den första person med genealogiskt intresse som kartlade till största del ofrälse (icke adliga) släkter. Johan reste i början på 1600-talet runt i de norrländska landskapen och kartlade genom intervjuer Buresläkten som han sedan sammanställde i sin släktbok. Boken omfattade närmare 2000 personer, och Bure uppvisade även påhittighet för att få med personernas relationer till varandra på ett lättbegripligt och överskådligt sätt i bokens sidor. Men Johan gjorde även tillägg till Bureätten som idag genom DNA-analys har bevisats vara felaktiga.

Från början var det bara adel och präster som hade tid och möjlighet att släktforska. Det skulle dröja ända in på 1800-talet innan även borgarna själva började i en större omfattning intressera sig för släktforskning. Detta nyvaknade intresse hos mer vanligt, om än välbärgat folk skapade en marknad för bedragare och charlataner inom släktforskningen. Den 1 december 1863 föddes *Gustaf Ludvig Jungberg* i Katarina församling i Stockholm. Hans liv började inte så bra då han redan som 23-årig avtjänade ett fängelsestraff för förfalskning. Troligen var det detta fängelsestraff

som gjorde att han ville få en nystart i livet då han 1890 emigrerade till Nord Amerika och bosatte sig i New York. Så småningom bytte Gustaf namn till Gustav Anjou och utsåg sig själv till professionell genealogist. Han började mot betalning producera den ena falska släktutredningen efter den andra. Gustav levde gott på detta bedrägeri, då han tog ända upp till 9000 dollar per utredning vilket var en stor summa pengar på denna tid. Gustaf hann med att producera en stor mängd av dessa falska och även många gånger omfångsrika släktutredningar med påhittade kopplingar till kungliga anor innan han dog den 2 mars 1942 och begravdes på Fairview kyrkogård i New York. Att Gustaf lyckades lura så många på den tiden berodde till stor del på att han refererade till många källor och dokument som faktiskt existerade. Det tragiska i sammanhanget är att det var först på 1990-talet som man började ifrågasätta Gustafs släktutredningar.

Men Gustaf var inte ensam. En annan bedragare inom släktforskning var *Horatio Gates Somerby* (1805–1872) som var född i Newburyport, Massachusetts i Amerika. Han flyttade till England där han började att skapa påhittade släkträd åt amerikanska kunder som ville hitta sina engelska anor. De osanningar som dessa falska men produktiva "genealoger" sammanställde användes sedan som faktaunderlag till en rad olika böcker. Bara Somerbys släktutredning om den respekterade familjen Blake i Boston har varit till grund för minst sexton böcker.

Att ta del av och kopiera andras uppgifter gör vi alla när vi börjar släktforska, ingen har en perfekt metodik från början. Idag finns en helt otrolig mängd med släkträd på internet, redo att kopieras för den som vill. Innan man lärt sig att vara källkritisk kan det också vara svårt att ibland upptäcka fel. Förenklat finns det två typer av fel; de uppenbara och de dolda. Ett exempel på uppenbart fel är en släktutredning jag stötte på för tiotalet år sedan, där en kvinna från en fattig torparsläkt födde sin dotter **70 år innan** kvinnan själv föddes. På så sätt kunde man komma in på en intressant prästsläkt. Såna fel är tacksamt lätta att upptäcka. Värre är det när felet, eller rättare sagt misstaget är väl dolt; En Nils föddes 1695 i en socken vars husförhörböcker inte påbörjades förrän på 1740-talet, **problemet är att det föddes två Nils** det året, men vilken var den rätta förfadern? En snabb googling visar att en släktforskare valt den Nils född i mars månad, när det egentligen var Nils född i augusti månad som var rätt person. Såna fel är mycket lätt att få med när man kopierar andras uppgifter utan ett mer ingående ifrågasättande...

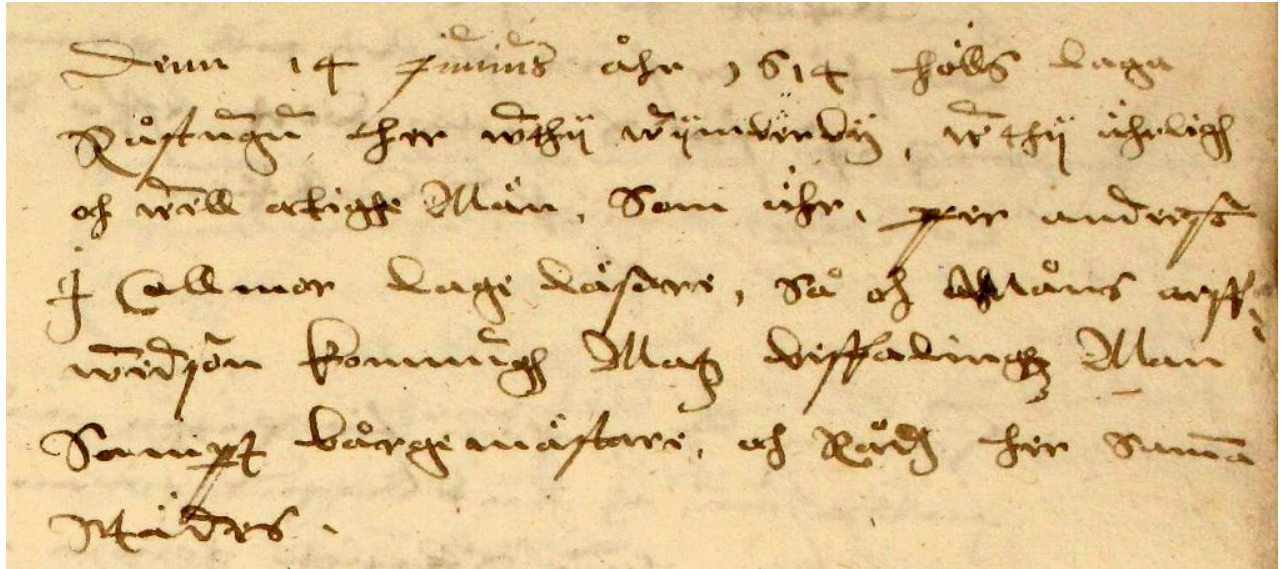
”Halvard hade kommit så långt tillbaka i tiden i sin släktforskning att han nu mer uteslutande forskade på runstenar.”

Men även modernare tiders släktsammanställningar bör man vara försiktig med. På 1900-talets första hälft var enda sättet att själv besöka lands- och stadsarkiven och läsa originalhandlingarna, alternativt skriva brev. Begränsning av tid gjorde att man säkert drog en och annan förhastad slutsats, ett fenomen som även fanns kvar på 1980-talet då man kunde beställa kyrkböcker på mikrofilm, vilket även det var ett väldigt ineffektivt och tidskrävande sätt att släktforska på. Människan är dock många gånger lat till naturen, och många väljer därför att inte ta sig tiden och lägga ned mödan på att så långt det går verifiera korrektheten i det man forskar fram.

Tidiga kungaätter från vikinga- och medeltid, bokverk med adelsätter och böcker med lokala släkter – alla dessa kan innehålla mängder med fel! Allt från påhittade uppgifter till felaktigt dragna slutsatser eller rena misstag. Bara för att det är tryckt i en bok behöver det inte vara sant. Om du ska kopiera uppgifter ur böcker, försök att läsa på om själva boken (och dess författare) för att kunna avgöra trovärdigheten i dess uppgifter. Om det är ett känt bokverk kan det ofta finnas kompletterande böcker och artiklar med rättningar framforskade av mer sentida släkt- och historieforskare.

Maj	20 dito	Nils dotter i Ählåkra Brita
	30 dito	Eriks son i Grysseboo Oluf
Julij	1 dito	Knuts dotter i Toobo Ingebor(g)
	8 dito	Mr. Hindricks son i staden Christian

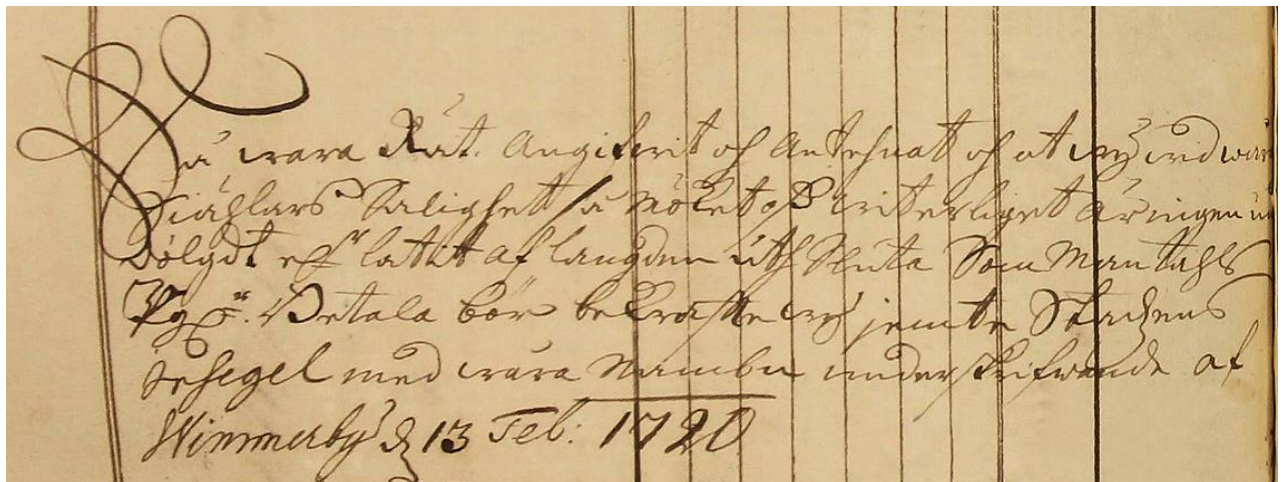
Ju längre tillbaka i tiden vi kommer, ju mer annorlunda blir stavningen på orden, även mellan olika personer under samma tidsperiod då det inte fanns några stavningsregler utan man skrev som man uttalade orden. Här ett exempel från Vimmerby stads första dombok år 1614:

Källa: Göta Hovrätt - Advokattiskalen Kalmar län (H) EVIIBAA:6529a 1614-1664 Bild 40 (AID: v222252.b40)

”Den 14 Junius år 1614 hölls laga Rådstugu her uthij Wijmberby uthij ährligh och well artigh Män, Som är Per Andersson i Callmar lagi läsare, Så och Mäns Arffwidsson Konungh Majz bijffalenghz Man Sampt bürgermästare, och Rådth her Samma stades.”

Var det något officiellt dokument skulle det naturligtvis användas lite mer strikt och omständigt språk. Så här lät det när mantalslängden skulle undertecknas i Vimmerby stad 1720:

Källa: Kalmar läns landskontor (H) EIIIB:4 1720-1720 Bild 15310 / Sida 2331 (AID: v400615.b15310.s2331)

”Så wara rätt angifwit och antecknadth, och att wij wid våra siälers saligheet, så mycket och witterligt är, ingen underdölgdt eller lätit af längden utesluta som mantalspengar bör, bekräfte jemte stadens sigill, med våra nambe underskrifwende af Wimmerby den 13 Februari år 1720.”

Att lära sig tyda stilen

Hur går man då tillväga för att lära sig tyda dessa äldre handstilar? Det korta svaret är träning och åter träning, att läsa och själv försöka tolka texter och olika handstilar, en handstil i taget. Men man måste också förstå grunderna hur man skrev förr, och då finns det flera olika böcker att ta till hjälp.

Boken *Läsebok för släktforskare* utgavs första gången 1979, men har sedan dess tryckts i flera nya upplagor varav den jag själv har är tredje utgåvan tryckt 2014, utgiven av ICA Bokförlag (ISBN: 9789153424918). Boken är full av exempel på äldre tiders handstilar, och har dessutom ett roligt inslag där man själv får prova på att skriva med tysk (nygotisk) handstil. Tyvärr har denna bok gått ur tryck, men finns att låna på ditt bibliotek (alternativt fjärrlåna).

Så sent som 2017 släppte Sveriges släktforskarförbund handbok nr 14 – *Vad står det? Handbok i handskriftläsning* (ISBN: 9789188341082). Även denna bok ger en god inblick i äldre tiders handstilar.

Båda dessa böcker tar upp handstilar främst från 1700-tal fram till 1900-tal. Därför vill jag också nämna boken *Bokstäver och gamla handskrifter*. Denna bok går mer på djupet; den tar den upp skriftens historia, och dessutom finns här textprover från 1300-talet och framåt. Denna bok rekommenderar jag när du närmar dig handstilar på tidigt 1600-tal och äldre. Boken finns gratis att ladda ner som PDF här (se bok nr 55):

<http://www.fnf.nu/filer/bagerfeldt/>

Ett bra tips är naturligtvis också att ta hjälp av andra. De släktforskarforum som finns på Facebook är bra platser att be om läshjälp. När du fått svaret, gå i lugn och ro igenom texten igen och lär dig hur bokstäverna ser ut.

Våga lämna det trygga boet! Med det menar jag att man lätt fastnar i kyrkböckerna, i exempelvis födelseböckerna återkommer samma ord hela tiden, *drängen, danneman* (ärlig man), *ejusadem, ibidem, testes* etc., och hjärnan lär sig mönstret för dessa ord efter en tid, man vet även ungefär vart i födelsenotisen dessa brukar komma. För min del accelererade jag mina läskunskaper väldigt mycket när jag började läsa domböcker där det är mycket större variation på orden.

När du ska ge dig på längre texter, skriv av dem, och så fort du kommer till ett ord eller några bokstäver som du inte kan tyda, ersätt dessa med frågetecknen. När du gått igenom texten eller några sidor av den, så återvänd till början, och du kommer märka att du kan helt plötsligt läsa flera av de ord som du satte frågetecknen på tidigare. Att lära sig läsa äldre handstilar är som att lägga pussel, man får lösa en bit i taget. Och framför allt – ha tålamod, jag lovar dig, ju mer du lär dig tyda äldre tiders handstilar, ju mer intressant information om dina förfäder kommer du att hitta!

Till sist, kyrkböckerna är fulla av olika förkortningar som kan vara bra och känna till:

afsk	avskedad	fr	frälse	hsm.....	husman
b	bonde	g	gift	inh.....	Inhyse
b.d.....	bådas dotter	gf.....	gårdsvolk	kh.....	kyrkoherde
b.s.....	bådas son	gl.....	gamle/gammal	kr.....	krono
br.....	(jord)brukare	gm.....	gårdsman	og.....	ogift
dr	dräng	h.....	herr eller hustru	sk.hem.....	skattehemman
e/enk.....	änka/änkling	hd.....	härad	sn	socken
f	far eller flicka	hn.....	hemman	t	torp

NÄSTA STEG...

När du vill lära dig mer om släktforskning

Det finns gott om olika sätt att bli duktig på släktforskning, många av oss som har hållt på ett antal år är ofta mer eller mindre självlärda, nyfikenheten har varit den drivande kraften. Men självklart finns det mycket hjälp och kunskap att få. Ett bra sätt att få en riktigt bra start är att gå en kurs i släktforskning. Du kommer få många bra tips av en erfaren släktforskare, som dessutom kan svara på alla dina frågor som dyker upp allt eftersom du lär dig.

Det finns flera bra svenska släktforskargrupper på Facebook att gå med i. De två största är *Släktforskning* och *Släktforskning för noviser*. Där kan du få hjälp när du har kört fast eller behöver tips om hur du ska hitta viss information. Här kan man också få hjälp att tyda de ord/texter som man själv ännu inte lärt sig tyda. Fördelen med dessa grupper är att man får väldigt snabbt svar och ett trevligt bemötande.

Ett självklart besök på nätet för den nyfikne är Sveriges släktforskarförbunds hemsida som kallas Rötter (www.Genealogi.se). Här finns en stor mängd läsvärd information. Dessutom finns här ett diskussionsforum som kallas *Anbytarforum*. Även här kan du ställa frågor och få hjälp, och här finns även mycket äldre inlägg att ta del av, kanske finns redan svaret på din fråga här.

Glöm inte bort och gå till biblioteket och se vilka böcker de har i ämnet. Personligen brukar jag rekommendera böckerna *Börja släktforska* och *Släktforska steg för steg* av Per Clemensson och Kjell Andersson. Dessa böcker är väldigt informativa och trevliga.

Tidningen *Släkthistoria* som du kan köpa i din vanliga mataffär är också full med intressanta artiklar och inte minst en släktforskarskola där man får många värdefulla tips och uppslag.

En plats där släktforskning däremot tyvärr är ganska dåligt representerat är på Youtube. Några tappra få har lagt upp några enstaka videoklipp, men i övrigt lyser svensk släktforskning med sin frånvaro där vilket är synd.

Slutligen tar jag mig friheten att tipsa om min egen blogg, Anforskning.wordpress.com där jag under de senaste åren har bloggat om stort och smått inom släktforskning. Här finns även ett antal uppskattade artiklar (Släktforskarguider) som jag skrivit och där jag går på djupet om bland annat födelseboken, husförhörslängden och oäkta barn för att nämna några.

Glöm inte säkerhetskopiera!

När du börjar släktforska och tiden framöver, så är det väldigt viktigt att du hela tiden har en säkerhetskopia på din forskning. Skulle din dator gå sönder, och allt ligger lagrat på hårddisken så är det inte roligt. Du kommer som släktforskare lägga ner många timmar och mödosamt jobb på att kartlägga din släkt, så se till att din forskning är säker! Förvara minst en säkerhetskopia på annan fysisk plats om ditt hem skulle brinna ner. Själv använder jag USB-diskar vilket jag tycker är smidigt. Även om det låter märkligt, se till att ha en pappersutskrift av din forskning också, det är inte fel.

ORDLISTA FÖR SLÄKTFORSKARE

Latinska ord i dopboken

Baptizatus	döpt
Ejusadem	Samma tid/dag
Filia	dotter
Filius	son
Huius	i denna månad
Ibidem	samma plats (ibid/ibm)
Item	likaledes
Mater	moder
Nata/natus	född
Nomen	Namn
Parentes	föräldrar
Pater	fader
Renata	döpt
Sponsor	fadder
Suscepta	bäraren av barnet vid dopet
Testes	dopvittnen

Latinska ord i vigselboken

Carta sigillata	stämpelpapper
Conjugati	vigda
Copulati	vigda
Mensis	månad
Nuptiae	bröllop
Sponsus	brudgum
Viduus	änkling

Latinska ord i dödboken

Aetas	ålder
Communio	nattvard
Defunctus	död
Denatus	död
Ejusadem	Samma tid/dag
Huius	i denna månad
Humatus	begraven
Morbus	sjukdom
Mortuus	död
Nomen	Namn
Obiit	dog/död
Sepultus	begraven
Tumulatus	begraven
Viduus	änkling

Äldre tiders sjukdomsbenämningar

Andtäppa	astma/andningssvårighet
Barnsjuka	engelska sjukan (rakitis)
Bataviafeber	tropisk sjukdom
Benröta	inflammation i benvävnaden
Bleksot	blodbrist
Blodgång	blödning
Blodsot/blodsjuka	dysenteri
Blodslag	hjärnblödning
Brottfälling	epilepsi
Bukrev	blindtarm/gallsten/magsår
Brännsjuka	febersjukdom
Bröstfeber	lunginflammation
Bröstqwalf	astma
Danssjuka	barnsjukdom, (Huntingtons)
Durklopp	diarré
Fallandesot	epilepsi eller hjärtfall
Fluss	katarr
Fläckfeber	tyfus, feber
Franska sjukan	syfilis
Frossa	malaria
Fång	Svåra magplågor
Halssjuka	halsfluss, difteri
Helsot	Dödssjukdom
Hetsig sjukdom	feber
Håll och styng	lunginflammation
Häfta	förstoppning
Koppor	smittkoppor
Kräfta	cancer/tumör
Lungsot	tuberkulos
Magrev	kolik
Mjältsjuka	melankoli/depression
Nervfeber/nervfrossa	tyfus
Pleuresi	tyfus
Rosen	streptokockinfektion i hud
Rötfeber	epidemisk febersjukdom
Rödsot	dysenteri
Självspillning	själv mord
Slag	hjärnblödning/stroke
Stenpassion	njursten, gallsten
Stickfluss	astma
Strypsjuka	difteri
Svinsot	tuberkulos
Torsk	svårartad infektion (barn)
Trånsjuka	utmärgling
Tvinsot	avtynande
Vattuskräck	rabies

INTRESSANTA LÄNKAR

Sveriges släktforskarförbund – Rötter

Sveriges största och bästa sida om släktforskning med bland annat faktabanken, anbytarforum och läsvärda bloggar av Ted Rosvall, Eva Johansson med flera.

<http://www.genealogi.se/>

Digitaliserade dagstidningar

Digitaliserade (avfotograferade) dagstidningar.

<http://tidningar.kb.se/>

Adliga ätter

När du stöter på adel i din släkt.

<https://www.adelsoapen.com/genealogi/>

Historiska kartor

Historiska kartor från 1628-1927 hos lantmäteriet.

<https://www.lantmateriet.se/Kartor-och-geografisk-information/Historiska-kartor/>

Rotemansarkivet – Stockholm stad

För sökning i Stockholm stads rotar för åren 1878-1926.

<http://digitalastadsarkivet.stockholm.se/Rotemannen2012/Search.aspx>

Allmänna barnhuset i Stockholm 1798-1916

Barn inskrivna på allmänna barnhuset i Stockholm.

<http://digitalastadsarkivet.stockholm.se/Databas/allmanna-barnhusets-rullor-1800-1916/Sok>

Svenskt biografiskt lexikon (SBL)

Personhistoriskt lexikon som ges ut av Riksarkivet.

<https://sok.riksarkivet.se/sbl/omsbl.aspx>

Projekt Runeberg

Hemsida med många äldre böcker digitaliserade som kan vara till intresse för oss släktforskare.

<http://runeberg.org/>

Familysearch

En stor site där många väljer att presentera sin släktforskning. Sidan drivs av The Church of Jesus Christ, och är intressant då det bland annat även finns många folkräkningar (census) från bland annat USA, Kanada och England.

<https://familysearch.org/>

Genealogiska föreningen

Nationell släktforskarförening startad 1933 och som har stora samlingar med genealogiskt material.

<http://www.genealogi.net/>

Asynja Art

Om du vill få ett handmålat släkträd. Väckligt fina och personliga släkträd målade av Anna Edin.

<http://asynjaart.se/>

Ellis Iland

Om du har en släkting som utvandrade till Amerika och passerade Ellis Iland så finns den säkert i dessa register som innehåller över 51 miljoner poster.

<http://libertyellisfoundation.org/passenger>

Nationell Arkivdatabas

Databas över alla de originalböcker och dokument som finns i de arkiv som Riksarkivet ansvarar för. Bra om man undrar över vilka originalböcker som finns kontra digitaliserade hos Arkiv Digital eller SVAR.

<https://sok.riksarkivet.se/nad>

Finska kyrkböcker

Digitaliserade kyrkböcker från Finland.

http://www.digiarkisto.org/sshy/index_sve.htm

Digitalarkivet i Norge

Digitaliserade kyrkböcker från Norge.

<https://media.digitalarkivet.no/>

Folketellinger og manntall Norge

Digitaliserade folkräkningar från Norge.

<http://arkivverket.no/arkivverket/Digitalarkivet>

Rigsarkivet i Danmark

Digitaliserade kyrkböcker från Danmark.

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/collection/theme/1>

Folketællinger Danmark

Digitaliserade folkräkningar från Danmark.

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/collection/theme/2>

Domboksforskning

Mycket läsvärt när du ska börja forska i domböcker, även en hel del om sveriges äldre lagar. Site är skapad av Marita Persson.

<http://www.domboksforskning.se/>

Militaria – Hans Högman

Hans Högman har samlat mycket intressant på sin site, men framför allt hittar du mycket information om svensk militärhistoria här.

<http://www.hhogman.se/militaria.htm>

